

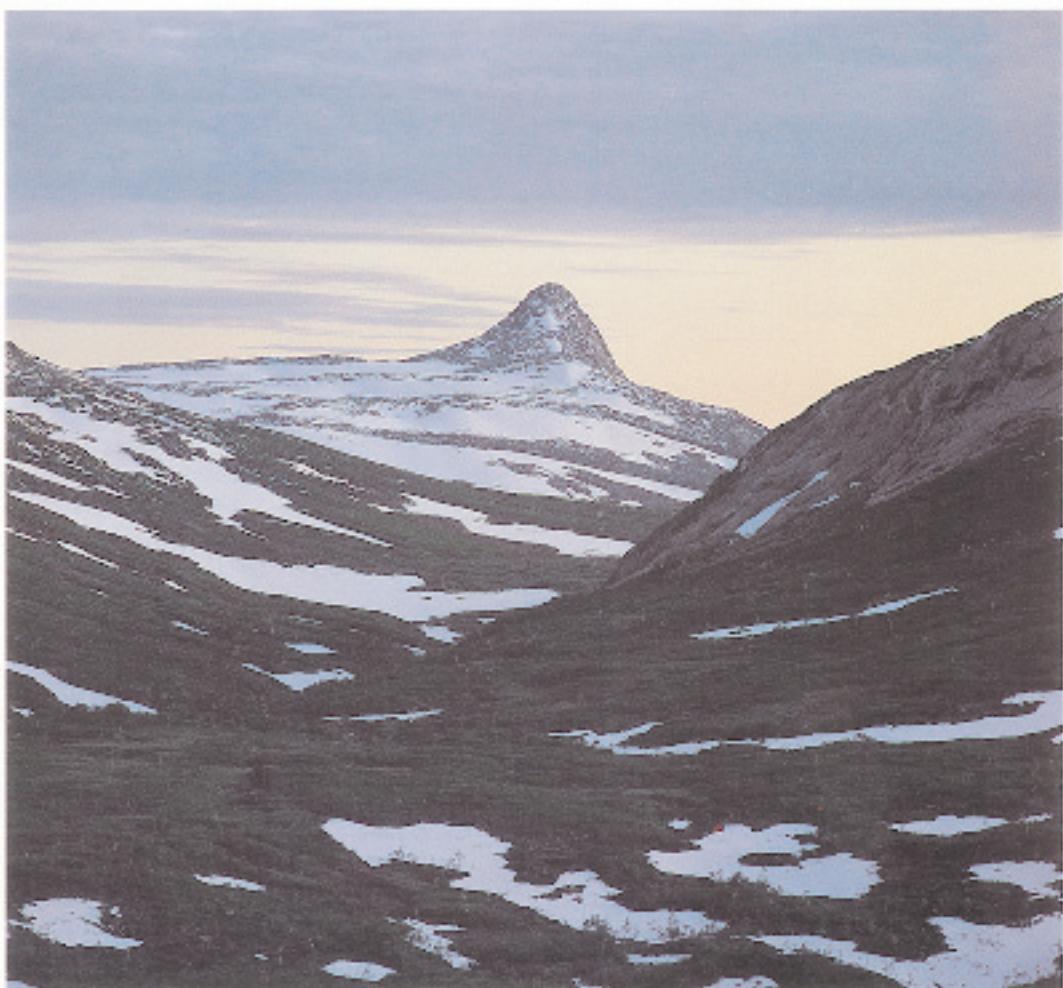

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
miljøvernavdelingen

**SAMISKE KULTURMINNER INNEN
PLANOMRÅDER FOR NASJONALPARK
I NORD-TRØNDELAG, NORDLAND (BØRGEFJELL) OG
SØR-TRØNDELAG (ROLTDALEN)**

Utarbeidet av Sverre Fjellheim, Samisk kulturminneråd.

RAPPORT nr. 1. 1998

Tjohkele (Larusneisa). 1700-tallets «Kjokkelen-Saiwo», på grenseforkhandlingskart fra 1743 kalt Lilla Tjokel. Et av «Djessess» alias Ole Nilsens hellige fjell og såkalt arvefjell.

(Foto: Dan Jåma 1992)

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
miljøvernavdelingen

**SAMISKE KULTURMINNER INNEN
PLANOMRÅDER FOR NASJONALPARK
I NORD-TRØNDELAG, NORDLAND (BØRGEFJELL) OG
SØR-TRØNDELAG (ROLTDALEN)**

Utarbeidet av Sverre Fjellheim, Samisk kulturminneråd.

R A P P O R T
1 - 1998

STEINKJER, SEPTEMBER 1998
ISSN 0800 - 3432

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag

miljøvernnavdelingen

RAPPOR T

1 - 1998

TITTEL

Samiske kulturminner innen planområder for nasjonalpark
i Nord-Trøndelag, Nordland (Børgefjell)
og Sør-Trøndelag (Roldalen).

DATO:

September 1998

FORFATTER

Sverre Fjellheim, Samisk kulturminneråd

ANT. SIDER:

53.

AVDELING/ENHET

Samisk kulturminneråd,
Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Fylkesmannen i Nordland

EKSTRAKT: Sverre Fjellheim ved Samisk kulturminneråd på Snåsa, har på forespørsel utarbeidet en oversikt over samiske kulturminner i tilknytning til planområder for nasjonalpark i Nord-Trøndelag, Nordland (Børgefjell) og Sør-Trøndelag (Roldalen). Gjennom et omfattende arbeid er det lagt frem et historisk interessant materiale, som viser at de aktuelle planområdene har vært bebodd og brukt av samer i århundre. Næring, livsform og materialbruk gjør at sporene etter tidlig samisk virksomhet er i dag svake, tildels usynlige. Denne rapporten presenterer noen av de kulturminnene som er registrert.

S T I K K O R D

samiske kulturminner
nasjonalpark
Nord-Trøndelag
Sør-Trøndelag
Nordland

Innhold

FORORD.....	5
SØRSAMISK HISTORIE - NOEN HOVEDTREKK.....	6
BASISOMRÅDER OG KULTURLANDSKAP.....	9
DEFINISJONER OG FORKLARINGER.....	10
KULTURMINNETYPER	10
TABELLER	11
OMRÅDEBESKRIVELSE - BØRGEFJELL	11
SUSENDALEN OG NORDSIDA AV BØRGEFJELLET	11
<i>Samiske kulturminner på sør- og vestsida av Susna</i>	14
<i>Hattfjelldal kommune</i>	16
VESTSIDA AV BØRGEFJELLET	17
<i>Grane kommune</i>	18
<i>Namsskogan kommune</i>	18
SØRSIDA AV BØRGEFJELLET	19
<i>Kulturminner på sørsida av Børgefjell.....</i>	24
<i>Rørvik kommune</i>	24
OMRÅDEBESKRIVELSE - HARTKJØLEN OG VERDAL/SNÅSA/LIERNE	27
HARTKJØLEN.....	27
VERDAL/SNÅSA/LIERNE.....	28
<i>Verdal og Steinkjer kommuner</i>	29
<i>Snåsa kommune</i>	31
<i>Snåsa kommune: Området omkring Grønningen.....</i>	32
<i>Snåsa kommune: Området mellom Gressåmoen og Svenskegrensa</i>	32
<i>Snåsa kommune: Gressåmoen.....</i>	33
<i>Lierne kommune: Fossdalen</i>	34
<i>Lierne kommune: Området Holmtjørna - Arvatnet.....</i>	36
<i>Lierne kommune: Såaleogorre (Hykkelfjell)</i>	37
<i>Lierne kommune: Hartkjølen.....</i>	41
OMRÅDEBESKRIVELSE - ROLTDALEN.....	41
<i>Selbu kommune.....</i>	44
<i>Meråker kommune</i>	44
<i>Tydal kommune</i>	45
LITTERATUR/KILDER	46
VEDLEGG	47

Forord

Det arbeides med flere store verneplaner i Midt-Norge. I Børgefjell er det planer om utvidelse både på Nordlandssida og Nord-Trøndelagssida av eksisterende nasjonalpark (1541 km^2). I Nord-Trøndelag planlegges ny nasjonalpark i Hartkjølen (500 km^2) og i storparten av grenseområdet mot Sverige i kommunene Verdal/Snåsa/Lierne (2600 km^2). I tillegg er det startet planarbeid for en ny nasjonalpark i Roltdalen som ligger på grensa mellom Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag (430 km^2).

Disse planene omfatter store og sentrale samiske områder. I et samisk historisk perspektiv er disse områdene verken «villmark» eller «urørte naturområder». Dette landskapet har samer bebodd og brukt i århundrer. I lange historiske epoker har samene i alt vesentlig vært alene om bruk av de områdene som det nå utarbeides verneplaner for. Samene kan vise til kontinuitet i bruk av dette landskapet fra fangstsamfunn via reinnomadisme fram til dagens reindrift. Næringsstilpassing, livsform og materialbruk gjør at sporene av denne virksomheten i dag er svake, ja i stor grad usynlige. I denne rapporten presenterer vi noen av de kulturminnene som er registrert. Men det er viktig å understreke at dette ikke er noen fullstendig registrering av de kulturminnene som i virkeligheten finnes. Det vil aldri være mulig. Til det er området for stort og sporene for svake.

Rapporten er utarbeidet av Sverre Fjellheim, og kartmaterialet digitalisert av Svein Ole Granefjell.

Samisk kulturminneråd
Snåsa, den 21. jan. 1998

Sverre Fjellheim

Sørsamisk historie - noen hovedtrekk

Fra veide- og fangstsamfunnet har vi en glidende overgang til tamreinhold og tamreindrift. Tamreinholdet begrenset seg først til noen få dyr som ble brukt som lokkedyr ved villreinfangst, til transport og for å skaffe seg melk. Det er alminnelig enighet om at det vi kan kalle for intensiv reindrift i hvert fall i noen områder var ferdig utviklet fra slutten av 1400-tallet. Fra da av regner vi også med at reinmjølkhusholdningen var fullt etablert. Det skaffet ikke bare mjølk og mjølkeprodukter til familien, men reinost ble også etter hvert en viktig handelsvare. På den tida var også "samebyen" (sørsamisk sijte) etablert. En slik sijte bestod av omkring fire "familier" (matlag) med ca 20 personer. Det var for øvrig denne organisasjonen som på norsk side noen hundre år senere er utgangspunktet for 1890-årenes inndeling i reinbeitedistrikter.

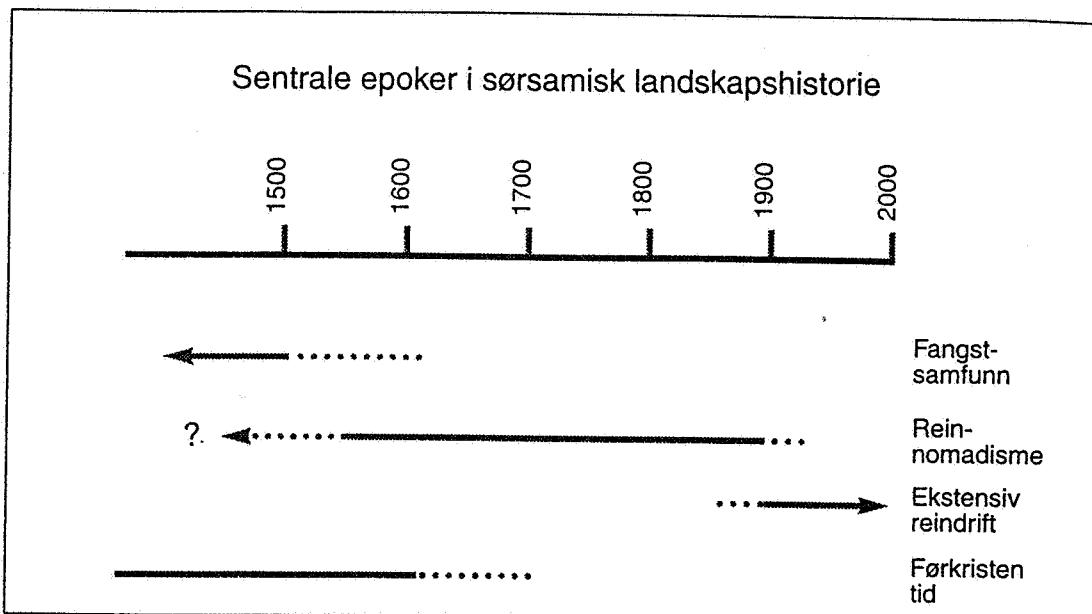

Fig. 1. Historiske utviklingstrekk i det sørsamiske området.

Fire viktige epoker har på hver sin måte preget landskapet; Periodene med fangst, reinnomadisme og ekstensiv reindrift. I tillegg kommer den før-kristne epoken som på sin måte preget relasjonene mellom menneske og landskap fram til 1600- 1700-tallet. Fra før-kristen tid har vi offerplasser og hellige fjell, mens synlige spor etter fangstsamfunnet først og fremst finnes i form av fangstgropene og ledegjerder.

I reinnomadismens barndom hadde den enkelte familie relativt få tamme dyr. Men på 1600- og 1700-tallet hadde reinnomadismen ei næringsmessig og kulturell blomstringstid. Den store skinnhandelen opphørte i 1620, og dermed får pelsdyrfangsten mindre betydning. Dette fører til en gradvis endring i næringslivet som bl.a. innebærer at tamreinholdet øker, og flytteavstandene blir større. Regnskap og skattelister viser at den viktigste kapitalen hos 1600- og 1700-tallets sørssamer bestod av reinhjorden, mens produkter som reinskinn, reinost, pesker, sko og hansker utgjorde de vanligste handelsvarene. Den samiske reinnomadismen kan kort karakteriseres slik:

- Familien flytter med reinflokkene sin mellom det vi kan kalle basisområder i et årlig repeterende system.

- Hele familien bor hovedsakelig i torvgammer eller telt hele året igjennom.
- Reinen er svært tam, og normalt under kontroll gjennom hele døgnet.
- Reinen melkes og brukes som kløv- og trekkdyr.
- Noe av melka fylles på kagger og graves ned i jorda for lagring til året etter.
- Det lages ost av reinmelka, både til eget bruk og for salg.
- Reinen gir råstoff både til mat og klær. Klær, sko, hanske, seletøy for rein m.m. syr vi sjøl med senetråd.

I prinsippet er det mulig å melke reinen fra siste halvdel av mai etter at simlene har kalvet, og til ut i september da brunsttida begynner. Men normalt, i hvert fall mot slutten av 1800-tallet, var nok melkesesongen kortere og fordelt på to hovedperioder. Den første perioden varte fra St. Hans og til siste halvdel av juli. Da ble den melka som ikke gikk med i det daglige kostholdet fylt opp på kagger og satt ned i en *boerne* (jordkjeller). Slike *boerne* finnes i stort antall både i Børgefjell, Hartkjølen, Snåsa/Lierne og Roltdalen. Senere på sommeren ble melka feitere og særlig godt egnet til å lage ost og smør av.

Når reinen skulle melkes, ble den enten samlet på en tange eller et annet naturlig avgrenset område, eller på en snøfonn dersom det var solskinn og varmt. Noen hadde så tam rein at melking kunne foregå hvor som helst uten noen form for gjerde eller hinder. Vi har registrert mange slike melkeplasser.

Ved det mest effektive, systematiske og arbeidskrevende melkebruket, ble det brukt *skråavvah* (kjevler = diehinder), og da foregikk arbeidet som oftest i et tregjerde. Ja, i noen områder ble det nesten beständig benyttet slike gjerder i forbindelse med bruk av kjevler. Et slikt gjerde bestod av en ring med stokker som ble holdt oppe av kløftstenger. Mot disse ble det reist små tre eller kvister. Det er svært arbeidskrevende å bygge et slikt gjerde. Når vi så vet at det kanskje var nødvendig å skifte mellom en 5-6 slike trøer i løpet av melkesesongen, skjønner en at det var et tidkrevende arbeid. Selve melkeprosessen var ikke mindre tids- og arbeidskrevende.

Først skulle kalvene kjevles. Det foregikk ved at det ble bundet en ca. 6 mm tjukk trepinne i munnen på kalven for å hindre den i å die. Så ble simla melket for å sikre seg mot melkspreng. Deretter ble flokken sluppet ut av gjerdet, men den måtte fortsatt være under full kontroll, og derfor var det ofte nødvendig å gjete natta i gjennom.

Tidlig neste morgen ble flokken igjen ført inn i gjerdet. Så snart simlene var melket, måtte kalvene tas inn og kjevlene fjernes slik at kalvene ble i stand til å beite og die. Neste gang det skulle melkes, ble denne prosessen gjentatt. Dette ble i perioder i sommersesongen gjennomført 2-3 ganger i uka. Den melka som ikke ble brukt i det daglige kostholdet, ble enten fylt på kagger og lagret i jorda til neste vår, eller brukt til å lage ost eller smør av, til eget bruk eller for salg.

Det meste av det som foregår i melkesesongen har relasjon til melkinga, døgnet rundt, dag som natt. Hele familien er involvert. Barn som voksen, kvinne som mann. Årstid, vær og beite bestemmer oppholdssted for reinen, og dermed bosted for familien. Familien bor i telt, gammel eller andre former for temporære boplasser, eller en oppholder seg rett og slett under åpen himmel. Her er samisk det sjølsagte dagligspråket som snakkes og forstås av alle. Det er dette

totale arbeids- og sosiale livsmønstret som uvegerlig er knyttet til det intensive melkebruket som skaper de kulturbarende forutsetningene, og som utvilsomt er en av hovedgrunnene til at bl.a. det sør-samiske språket fortsatt er levende.

Ved inngangen til 1900-tallet aner vi konturene av det som etter hvert skulle utvikle seg til dramatiske endringer i dette livsmønstret. Forandringene skjer først i samebyene langs grensa mot Sverige, og i løpet av perioden 1905-1925 er det slutt på det tradisjonelle melkebruket i de fleste av disse distriktene. Og det er ingen tilfeldighet. Forandringene begynner i de svenske samebyene, og forplanter seg etter hvert til de norske distriktene langs svenskegrensa.

Årsaken til forandringene i Sverige er sammensatt, og det vil føre for langt å gå i detalj. Men for å antyde årsaksforhold vil en nevne noen viktige faktorer.

I perioden 1820-1860 foregikk det en omfattende kolonisering og ekspansjon av jordbruksområdene i Tärna-traktene som innskrenket reindriftsområdene der. Noe tilsvarende skjedde for øvrig i Namsskogen og indre Helgeland, som f. eks. i Susendalen som vi skal se senere. Samtidig økes reinantallet i de svenska samebyene bl.a. fordi reindriftssamene skulle passe et økende antall rein for fastboende. I Sverige blir ordningen med de s.k. personlige "skattefjell" erstattet med kollektive samebyer. Dette tvang fram en ny sosial organisasjon som etter hvert førte til en dramatisk omlegging av drifta der flere og flere måtte slutte å melke. Dermed opphørte den intensive gjetinga i små hjorder, og vi fikk i stedet store flokker med mindre tamhetsgrad. Noen av disse flokkene kom også inn på norsk side av grensen. Lensmannen i Hattfjelldal, som ble lappefogd fra 1910, klager over at de svenska reindriftssamene slutter med å følge hjorden og etablere sommerleir med regulær gjeting av reinen slik de har gjort før, men gjør seg bare turer inn i Norge fra leirene sine på svensk side for å se etter dyrene sine. Til dels hadde vi en glidende overgang der simlene som ble melket ble holdt igjen på svensk side, mens okserein og gjeldsimler fikk streife fritt. Dette forholdet som etter hvert fikk betegnelsen "lösren-trafikken" kom til å skape problemer og konflikter både reineiere i mellom og i forholdet til jordbruksområdene, særlig på Helgeland. Dette resulterte endog i at det ble nedsatt en egen kommisjon til å utrede forholdet på Sør-Helgeland. (Jens Bull, 1911). En av kommisjonens vitner kunne fortelle at svigerfarens hjord var så liten at den "rent forsvant i de store svenska flokkene" og at han derfor etter hvert ble nødt til å flytte fra landet sitt på grunn av den svenska "lösrenen". Det var ikke noe enkeltstående tilfelle. Før og omkring århundreskiftet var det flere samer fra traktene i og omkring Børgefjellet som flyttet ut fra området. Noen skjernet seg mot de store flokkene ved å trekke lenger vest mot kysten, mens andre søkte nytt land i fjelltraktene lengre sør.

Problemene med de store flokkene og den endrede driftsmåten var størst for de små reineierne og for de som ville fortsette den tradisjonelle, intensive drifta med melking. Den store omlegginga av drifta med flere dyr i større flokker som ikke var under døgnkontinuerlig tilsyn eller kontroll, førte lettere til sammenblanding, og kunne vanskelig forenes med det tradisjonelle melkebruket hvor en var avhengig av svært tam rein i relativt små flokker under konstant bevakning. Myndighetenes reguleringer bl.a. med innføring av reinbeitedistrikter, vanskeliggjorde den gamle driftsformen ytterligere. I løpet av den første halvdelen av 1900-tallet, fikk vi derfor en ekstensiv reindriftsform i hele det sør-samiske området. Denne driftsendringa skapte naturligvis også endrede spor og nye typer kulturminner i landskapet.

Basisområder og kulturlandskap

Overgang fra villreinfangst til reinnomadisme førte også med seg endret bruk av landskapet. Nå ble nemlig landskapet organisert i flere sesongområder ut fra ressurstilgang og ulike naturgitte forutsetninger som var tilpasset reinnomadismens behov innenfor det området en hadde til disposisjon. På dette grunnlaget ble så området som den enkelte samebyen hadde til disposisjon oppdelt i sesongområder som vinterbeiter, kalvingsland, sommerland og høstområde. Sommerlandet ble igjen delt opp i det vi kan kalle basisområder. Det er i disse basisområdene vi i dag lettest finner synlige spor i form av kulturminner. Disse basisområdene finner vi vanligvis i skogbandet med kort vei til snaufjellet. Denne beliggenheten var nok motivert ut fra bl.a. at det er lettere å gjete reinen i åpent landskap enn i skogen. Ellers ble disse basisområdene valgt ut fra en rekke kriterier som:

- *Beiteforhold.* Utgangspunktet for valg av basisområder var god tilgang med høvelig beite for reinen.
- *Bjørkeskog.* Bjørkeskogen ga livd, og der fantes både ved og nødvendig materiale både for gammelbygging og til reingjerder.
- *Gjerdeplasser.* En trengte høvelige plasser for å samle reinen på under melking som ikke lå for langt fra boplassen. Slike gjerdeplasser ble fortrinnsvis lagt på tørre bakker hvor en kunne sette opp gjerde, eller på en høvelig tange i et vatn.
- *Oppbevaringsplass for melkekaggene.* Noe av melka ble fylt opp på kagger for å ha tilgang til melkeprodukter utenom melkesesongen. Disse kaggene ble gravd ned i bakken. En var derfor avhengig av tørre bakker hvor det kunne graves tilstrekkelig dypt.
- *Drikkevann,* og da helst kilde.

I tillegg var det ønskelig med fiskevann i nærheten av boplassen. En del av metodikken når en leter samiske kulturminner, vil derfor være å vurdere landskapet og søke etter områder som oppfyller slike kriterier for valg av basisområder og boplasser. I slike basisområder vil en vanligvis finne både *gåetie-sijjieg* (gammelplasser, -tufter), *giedtie-aevjieh* (gjerdeplasser), *boernh* (groper for oppbevaring av melkekagger) og *gaaltije* (drikkevannskilde). I slike områder vil en også med erfaring kunne lese spor i vegetasjonen. I vinterlandet derimot er det vanskeligere å finne kulturminner fordi virksomheten i disse områdene nesten ikke etterlot spor, men det skal vi ikke gå nærmere inn på her.

Men virksomheten i reinnomadismens dager begrenset seg ikke bare til basisområdene. Disse hovedbasene hadde definerte funksjoner både i forhold til hverandre og i forhold til det øvrige landskapet. Alle elementene i territoriet ble ordnet ut fra en sum av naturgitte forutsetninger. Alt en foretok seg og alle beslutninger som ble tatt hadde på en eller annen måte relevans til naturen omkring dem både når det gjaldt muligheter og begrensinger, det være seg beiteforhold, landskap, årstid og værforhold. På denne måten har samene gjennom slektledd etter slektledd i århundrer knyttet sterke bånd mellom menneske og territorium. Summen av dette har skapt det samiske kulturlandskapet.

Definisjoner og forklaringer

Kulturminnetyper

Mange vil være usikre på hva som er samiske kulturminner. I vår database ved Samisk kulturminneråd opererer vi med 14 hovedgrupper. På kartet i denne rapporten presenterer vi kulturminnene i 7 hovedgrupper nemlig som boplass, oppbevaringssted, hellig sted, fangstanlegg, reingjerde, februk og annet. Nedenfor har vi laget en oversikt over hva disse begrepene står for.

Boplass

Det kan være tufter etter torvgammer, teltboplasser, hellere og under store steiner, hus, under store graner m.m.

Torvgammer

De fleste tuftene vi finner er etter torvgammer. Det er vanligvis sirkelrunde voller med diameter mellom 4,5 og 7-8 m med ildsted i midten. Vollen bygges opp etter hvert som torva sklir ned etter gammeveggen. Noen ganger er det nesten ikke synlig voll. Størrelsen på vollen i tuftene vil avhenge av flere forhold som f. eks. hvorvidt torva er stablet opp etter veggan eller lagt i flak, og av hvilken torvtype som ble valgt eller var tilgjengelig. Steintorv, som ble flekket av stein og er porøs, vil derimot etterlate liten voll. I høst og vintergammer ble gjerne torva stablet dobbelt, noe som naturligvis ville bygge en relativt stor voll.

Teltboplasser

I slike tufter er det naturligvis ingen voll. Men i tillegg til ildsted kan det ligge steiner i en ring som har vært brukt til å holde teltduken nede.

Hellere

Noen ganger var det hensiktsmessig å bo under hellere i kortere eller lengre perioder. Slike vil kunne identifiseres med ildsted og/eller steinmuring gjenstandsfunn m.m.

Oppbevaringssted

Dette symbolet på kartet kan stå både for stabbur/stabburstuft av forskjellig type, eller *boerne* (melkegrop). Noe av melka som ikke ble brukt i det daglige kostholdet om sommeren, ble fylt på trekagger og gravd ned i jorda for bruk i perioder reinen ikke kunne melkes. Disse lokalitetene vil i dag kunne identifiseres som groper i bakken.

Hellig sted

Dette er hellige fjell eller offerplasser.

Fangstanlegg

Dette kan være fangstgroper, bogastelle, ledegjerder i stein og andre typer fangstinnretninger.

Reingjerde

Det kan være tørre bakker, tanger osv. der reinen har vært samlet til f. eks. melking eller kalvmerking. Disse lokalitetene kan ofte bl.a. identifiseres ved hjelp av vegetasjon.

Februk

Dette symbolet står for kulturminner etter samisk februk.

Annet

Dette symbolet står for spor etter andre kulturminner som gravplasser, lekeplasser, virksomhet knyttet til fiske, muntlig tradisjon m.m.

Tabeller

Som det går fram av teksten, består hvert planområde av flere delområder. Etter hvert delområde er det laget en tabell med oversikt over alle registrerte kulturminner innenfor hvert delområde både innenfor planområdet og kulturminner som ligger inntil grensen utenfor planområdet.

Eksempel på tabelloppsett:

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01295	1 11 14	1925-3	23	28	Stevnepllassen	TML

Den første rubrikken i dette eksemplet har et løpenr. Dette refererer til et nr. som alle registrerte kulturminner har i vår database. Under «type» er det laget en oversikt over hvilke kulturminner som er registrert under hvert løpenr. I eksemplet ovenfor er det registrert tre kulturminner. Nr. 1 står for «boplass», nr. 11 for «februk» og nr. 14 for «annet» (se oversiktstabell, vedlegg 1). De tre neste rubrikkene viser kartreferanse på M 711 kart. Eksemplet ovenfor forteller at disse kulturminnene er registrert på kartblad 1925 III innenfor ruta 23 øst, og 28 nord, d.v.s. en nøyaktighet på 1 km². Under stedsnavn er oppgitt nærmeste stedsnavn på M 711 kartet, og i den siste rubrikken er oppført initialene til registrator. TML i står for Tone Marie Larsen (se oversiktstabell, vedlegg 2).

Områdebeskrivelse - Børgefjell

Bør(r)efield er den lokale norske uttalen av navnet. På 1700-tallet ble det skrevet *Børjefeld*, senere *Børgefjell*. Navnet er nevnt i et svensk dokument fra 1602. Den samiske formen etter gjeldende rettskriving er *Byrkje* som Bergsland tolker til gammelnorsk byrgi som betyr borg, skanse eller inngjerding (Bergsland -94).

Susendalen og nordsida av Børgefjellet

Når det gjelder Nordlandssida av Børgefjell, er det først og fremst forholdene i Susendalstraktene, og da særlig sør- og vestsida av dalføret som har interesse i denne plansammenheng.

I et bredt belte mellom *Susna* og *Susenfjellet* er det flate og vide grus- og furumoer der samene fra gammelt av har hatt sine melkeplasser og sine vår- og høstlægre. Edvard Pedersen Ørjevatnet f. 1863, fortalte Váslav Marek under hans feltarbeid i 1930- og 1940-åra at «*helt fra Mjølkvelva og langt nedover budde det jo fullt med lappa ... de hadde kåtene sine her, med bur og melkegjerder over alt.*»

Ørjevatnet forteller at det var et reingjerde både ovafor og nedafor *Vollan*, og dessuten ett tett ved *Mjølkelva* på *Sørgården*. Omtrent der gården *Sørmo* står i dag hadde Pål Sjulsen et læger med bur, gamme og et stort reingjerde. «*Der budde det lappar fra urgammalt, og heilt til våre dager, da vi var unge. Vi kaller det Melkvold den dag i dag. Navnet er ikke etter elva der borte, - den som heter Mjølkelva - men etter melkegjerdet og melkeplassen*», fortalte Ørjevatnet. (Marek -92).

Børre Olsen f. 1893 og bonde på *Sørgården*, fortalte også Marek at det var gammel stabbur omkring der eldhusa står på *Sørmo* i dag, og han hadde hørt av far sin at det hadde stått ei gammel stabbur rett øst for gården. Og Børre kunne sjøl huske fra han var gutt at samene brukte å samle reinen omkring husa på gården om høsten før de flyttet til Sverige, og at det var først seinere at de foretok denne samlingen ved *Tiplingen*.

Schnitler fikk i 1742 vite at det var bare tre bønder i Hattfjelldal, og at det i *Susendalen* «*boer ingen uden Lap-Finner*» De første nybyggerne kom til Susendalen og omegn først i 1820-1830-åra. I 1830 kom det en mann fra Verdalens og ryddet seg gård like ved et melkegjerde som ble brukt av Jon Pålsen. Dette gjerdet sto omkring på grensen mellom *Einevold* og *Vollan*. Et par år senere kom det en mann fra Vefsn og reiv melkegjerdet til Jon Pålsen og brukte det som slåtteng.

Innvandrerne kom både fra Sør-Norge, kystområdene på Helgeland og fra Sverige. I løpet av tjue år steg antallet gårder i Susendalen til 23. På slutten av 1800-tallet var samene presset bort fra alle sine basisområder der de hadde hatt sine gammer, stabbur og melkegjerder langs østsiden av Susna. Egentlig var det bare på *Melkvoll* (fra 1832 Østre *Vollan*, fra 1845 *Sørgård*) at samene holdt stilling til omkring 1900. I resten av området måtte de gi opp langt tidligere. (Marek -92).

Sjur Pållsen, f. ca. 1802, hadde ei tid tilhold på *Melkvold*. Sjur hadde en gammel bygselseddel for området, men bøndene ordnet seg en ny slik at Sjur måtte flytte og bygge seg gammel stabbur som i dag kalles «*Sjul-Maria husan*». Vi har registrert denne bopllassen hvor de også hadde hatt en potetåker. *Sjul-Maria husan* ligger en knapp km vest for *Finnbakken*.

Oline Olsdatter Børgefjell, født på *Melkvold* i 1868 og gift med Thomas Daniel Skott, var også en av Mareks informanter. Hun fortalte Marek at etter hvert som bøndene tok landet ved elva, måtte samene flytte høgre opp i lia og til fjells. Hun fortalte bl. a.: «*Den tida da je begynte å bli voksen, var vi mest som husville her i dalen. Vi holdt til på Melkvold i gammelkåta vår, men det begynte å bli utrivelig ... enda han bestefaren min (Pål Sjursen) skulle ha bøgselbrev på landet her, som han seinere ga til Sjur Pålsen bror åt faren min*». I Olines ungdom var det enda f. eks. slik at de brukte å samle reinflokkene på *Vollan*, senere på *Sørgård* og sist på *Neset*. Men det endte med at familien ble presset bort fra de gamle basisområdene ved elva. Etter hvert etablerte de et høstlæger oppe ved *Lille Susna*, men det var en dårlig samlingsplass for rein, fortalte Oline. Først omkring 1915 etablerte familien haustlæger oppe ved *Tiplingen*. (Marek -92).

Under feltarbeidet vårt i Susendalen sommeren 1997, fikk vi bekreftet mye av denne tradisjonen. På *Værdalshaugen* som ble ryddet ca. 1850, påviste Martin Værdalshaug hvor det hadde vært både boplasser (etter Thomas Monsen) og reingjerde, men som nå er borte. Det

samme gjelder på *Sørmoen* (tidligere *Melkevoll*), og på *Finnbakken* fikk vi fortalt at det hadde stått en gamme under stua på gården. Marek skriver at det var en som hette Andreas Larsen som bodde på *Finnbakken*.

Alle kulturminnene i bygda er nå neddyrket eller nedbygd, men på grunnlag av opplysninger fra lokalbefolkningen er flere lokaliteter registrert og markert på kart, vedlegg nr. 3.

Dobbelbeskatning og bygselområder

Regnskaper fra 1500- og 1600-tallet viser at samer skattet både til Sverige og Norge, kalt «dobbelbeskatningen». I 1666 ble statens gods på Helgeland overdratt til en privatmann og senere solgt til en hollandsk baron, inklusive «Lappeskatten».

I 1691 ble det fra Helgelandsgodsets side oppkrevd «bygsel» av samer i Susendal. Ved hjelp av Finnemisjonen, som ble etablert i 1715, fikk godsforpakten satt opp manntall og innkrevet «bygsel» eller «lappeskatt» av samene i Rana og Vefsn. Dette innebar at dobbeltbeskattingen fra 1500- og 1600-tallet ble tatt opp igjen. Denne beskatningen pågikk til 1751 da den endelige riksgrensen ble trekt gjennom sameland. Men en s. k. «Lappekodicil» skulle garantere de respektive samegrupper bruksretten også til den del av sine gamle områder som ble liggende på den andre siden av grensen. (Bergsland -94). Dagens s.k. beitekonvensjoner mellom Sverige og Norge, har sin røtter i denne kodicilen, men det vil føre for langt å gå nærmere inn på dette i denne sammenheng.

Bygselområder i Børgefjell på 1800- og 1900-tallet

Bygselbrev og bygselområder i Børgefjellområdet eksisterte helt inn på 1900-tallet. På grunnlag av vitneopptak som Jens Bull gjorde i 1911, kan vi lage en oversikt over noen bygselområder i Børgefjelltraktene for perioden 1800-tallet og fram til 1910 som ser slik ut (kart, vedlegg nr. 3, 1-4):

1. Området mellom sørøst for Tiplingvassdraget mellom Harvassbekken og Kjukkelen/Vannskillet i vest og sør:
Bygslet bl.a. av Lars Johnsen Stinnerbom (d. 1860), John Olsen Stinnerbom (f. 1831, d. 1894).
2. Området mellom Tiplingelva og Susna ned til Kroken:
Bygslet bl.a. av Anders Nilsen Kveita og Nils Andersen Kveita.
3. Området mellom Sandskarbekken og Kroken vestover til Simskaret:
Bygslet av Pål Sjursen og Anders Larsen. Det ser ut som om sønnene til Pål Sjursen delte farens bygselland mellom seg, slik at Jon, g. m. Kari Persdatter fikk norddelen (I), Ole, g. m. Kirsti Margrete Andersdatter det midterste området (II), og Sjur, g. m. Marit Nilsdatter fikk den sydligste delen av Pål Sjursens land (III). Dette gamle Pål Sjursen-landet ble forenet først etter 1890 da Tomas Daniel Nilsen Skott ble gift med Gunnhild Oline Olsdatter Børgefjell overtok området.
4. Området omkring Kvalpskaret:
Bygslet i 1841 av Lars Nilsen Skott.
5. Det nordligste bygsellandet på Børgefjellet som ble bygslet bl. a. Ole Bentsen (sammen med Anna Bentsdatter) i 1842 og 1853, og 1859 av Nils Larsen Skott i 1959. (Dette området er ikke med på kart, vedlegg nr. 3).

I følge misjonens sameskole var det i 1731 ca. 100 samer som bodde i Susendalen på den tida, fordelt på 21 familier. En detaljert telling for Vefsn for 1800 viser at det er omtrent tilsvarende antall i Susendalen med tilgrensende områder. De fleste av disse flyttet til Sverige om vinteren. (Marek -92).

Samiske kulturminner på sør- og vestsida av Susna

Samiske gårder

I følge Vefsn bygdebok ble den første gården i Hattfjelldal ryddet i 1680, sannsynligvis av en same (Jacobsen -75). På 1800-tallet ble det ryddet mange samiske gårder, slike som *Bessedør* (1802), *Elsvatn* (1834), *Grønli* (1834), *Bergli* (1840), *Garsmark* (1849), *Jakobdal* (1850), *Vatshaug* (1866) og *Bjørknes* (1870). Merkelig nok var det ingen samiske gårder som ble ryddet i Susendalen under den store bureisinga som foregikk i dalføret i perioden 1830 - 1860.

Samegårdene i Susendalen ble først ryddet på 1900-tallet. I 1909 ble det reist ei gårdsstue på *Bakli*. Men historien om gården kan føres tilbake til 1848 da Kirsti Sjursdatter Susendal (datter til Sjur Pålssen) giftet seg med Anders Larsen (f. 1817, d. 1900). De bygde seg først ei gammel omrent der *Bakli* står i dag, og satte etter hvert opp et lite fjøs og et stabbur.

I 1930 bygde Gunhild Olsdatter Børgefjell og Thomas Daniel Skott opp gården *Fjellheim*. Den ble bygd der det tidligere har vært vår- og høstlæger og gamle melkeplasser, og like ved slektens gamme og bur.

Omtrent samtidig med *Fjellheim* ble det ryddet en liten samisk gård i bjørkeskogen sør for Kroken av en svensk same som hette Nils Johan Sjulsson. Han kalte gården *Haconbaekie* og ligger på vestsida av Susenelva der han først hadde reist en gamme. Gården ble senere kalt *Håberg*. (Marek -92).

Samiske kulturminner langs Susna og i lia vest for gårdene i Susendalen

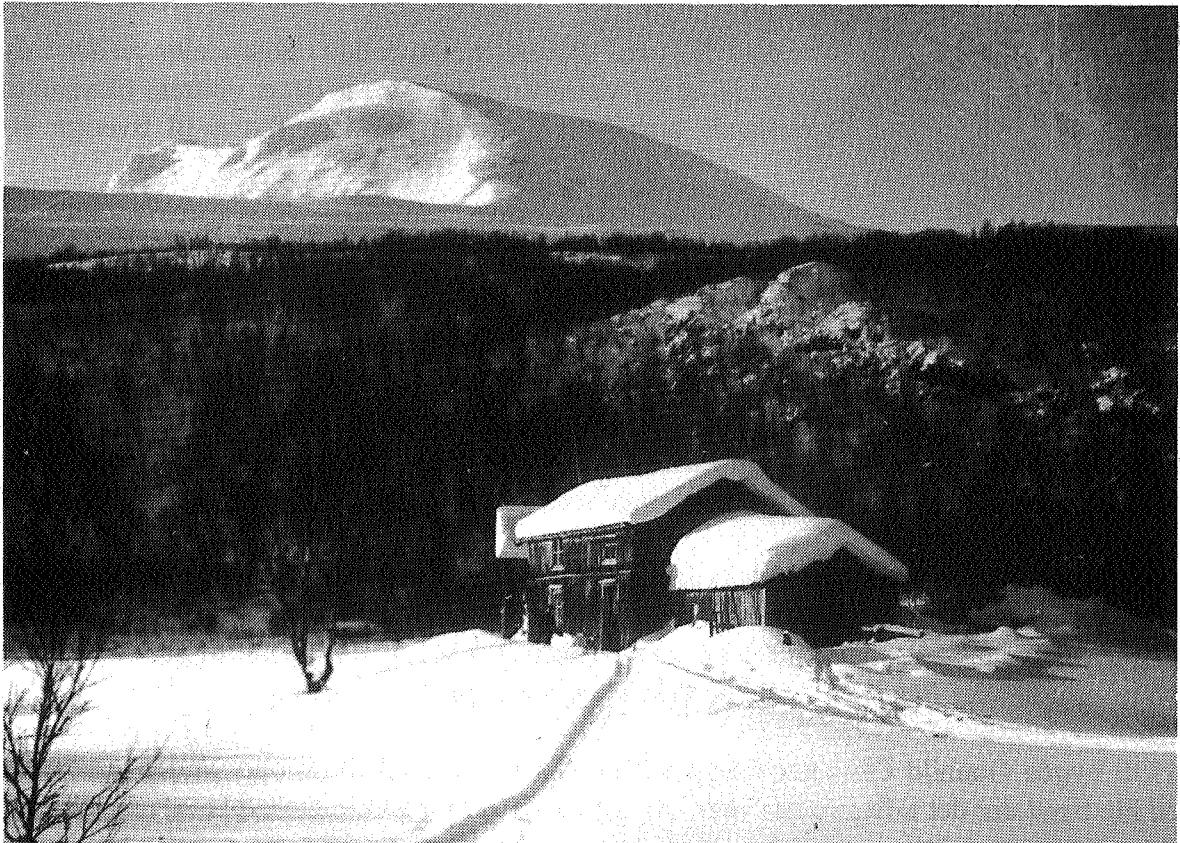
På grunnlag av skriftlige kilder og muntlig tradisjon hos lokalbefolkningen har vi på kart, vedlegg nr. 3 markert flere boplasser og gamle reingjerder langs sørsida av Susna på strekningen *Vollan-Finnbakken*, en strekning på 6-7 km. Alle disse kulturminnene som i dag er nedbygd av jordbruket, ligger utenfor «arbeidsgrensen» for planarbeidet.

Øvrige kulturminner nord for Børgefjellet

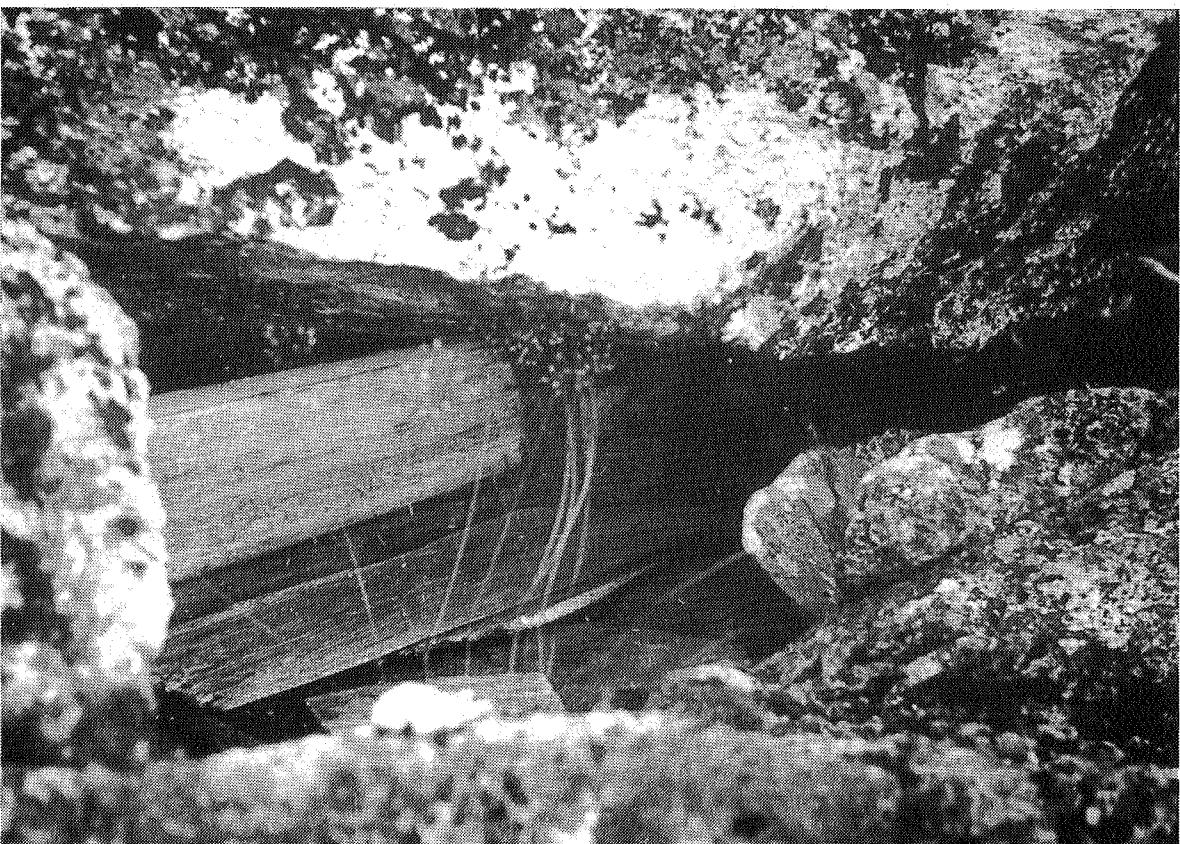
Det er registrert noen kulturminner i lia vest for gårdene på strekningen *Værdalshaugen - Finnbakken*. Dette kan være spor etter boplasser som ble etablert etter hvert som samene ble presset bort fra de gamle basisområdene langs elva, slik som enkelte lokale informanter forteller.

Videre vestover lia og innover er det registrert samiske kulturminner på følgende steder:

- *Elvkløfta* (boplass m. beingjømmer)
- *Laupskardelva* (boplass og reingjerde)
- *Lille Susna* (boplasser, reingjerder, oppbevaringssteder m.m.)
- *Haustlægran* (boplass og oppbevaringssted)
- *Giedtietjahketje* (reingjerder)

Gården Fjellheim ble bygd i 1930 av Thomas Daniel Skott og kona Gunhild Olsdatter Børgefjell like ved tidligere tiders vår- høstlæger og ved de gamle melkeplassene. Gården brant ned i 1950-åra.

Denne samegrava finner vi under en stor stein på en høgde mellom Nedre Tiplingen og Simleelva. Kista er satt sammen med trenagler. I dag er muren foran revet ned, og skjellettet borte (foto: Váslav Marek).

Ved *Tiplingene* er det registrert kulturminner på begge sider av sjøene, både boplasser, melketanger, slakteplasser, oppbevaringsplasser m.m. Under feltarbeidet fant vi ikke boplasser i den vestre delen av *V Tiplingen*, og det er påfallende fordi det er tydelige spor etter stor aktivitet både på tanger og holmer. Men det vokser ingen skog i dette området, så en har nok vært henvist til å bo i telt eller evt. hellere, og slike boplasser er det svært vanskelig å finne spor etter i terrenget.

Lenger øst i *Susendalen* og ved *østre Tiplingen* er det registrert kulturminner på følgende steder:

- *Kroken* (6 boplasser, oppbevaringsplasser m.m.)
- *Oksvollan* (boplass m.m.)
- *Tiplingelva* nord for *Storvollen* (boplass og oppbevaringssted)
- Mellom *Harvasstua* og *Harvassbekken* (reingjerde)
- Ved *Småtjernan* vest for *Kroksjøen* (reingjerde)
- Galperejohke i *Stinnerbomslia* (boplasser)

Hattfjelldal kommune

Tabell 1. Samiske kulturminner i Hattfjelldal kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
03062	8	1925-1	48	50	Luvlie Luspienjohke	SF
01347	1	1925-1	48	46	Mjølkelva	TML
01346	8	1925-1	49	43	Sjjidurrientjahke	TML
01345	8	1925-1	49	44	Sjjidurrientjahke	TML
03061	1	1925-1	49	50	Luvlie Luspienjohke	SF
01348	8	1925-1	50	47	Klijviejohke	TML
01330	1 02 14	1925-1	50	47	Klijviedurrie	TML
01331	8	1925-1	50	47	Giedtietjahketje	TML
01344	8	1925-1	50	48	Klijieviedurre	TML
03041	1	1925-1	51	50	Luvlie Luspienjohke	SF
03016	1 02	1925-1	53	47	Haustlegran	SF
03047	8	1925-1	55	40	V. Tiplingen	SF
03055	14	1925-1	56	39	Anders-Lars vatnet	SF
03044	8	1925-1	56	40	Stortjernet	SF
03045	8	1925-1	57	40	V. Tiplingen	SF
03046	8	1925-1	57	40	V. Tiplingen	SF
03053	2 14	1925-1	58	41	V. Tiplingen	SF
03051	1	1925-1	58	41	V. Tiplingen	SF
03052	1	1925-1	58	40	V. Tiplingen	SF
03049	8	1925-1	58	40	V. Tiplingen	SF
03050	2	1925-1	58	39	V. Tiplingen	SF
03043	1	1925-1	58	40	Tiplinghaugen	SF
03042	8 02 14	1925-1	58	40	Tiplinghaugen	SF
03054	1	1925-1	60	40	Muerhkienjeanoe	SF
01894	1	1925-3	38	23	Giengelvihke	JT
01896	9	1925-2	41	24	Jaamegaaloe	JT
03071	14	2025-3	66	25	Saaksjenjaevrie	SF
03072	1	2025-3	66	24	Saaksjenjaevrie	SF
03056	8 14	2025-4	63	42	V. Tiplingen	SF
03057	1	2025-4	64	42	V. Tiplingen	SF

Tabell 2. Samiske kulturminner i Hattfjelldal kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
03063	1	1925-1	49	58	Gråabpoejohke	SF
01326	11	1925-1	50	56	Fjellheim	TML
01328	1 2	1925-1	50	56	Fjellheim	TML
01327	2 14	1925-1	50	56	Fjellheim	TML
01329	1 2 14	1925-1	51	56	Fjellheim	TML
03040	1	1925-1	52	51	Stormyra	SF
03068	1 2	1925-1	52	52	Nordmolia	SF
03067	8 2	1925-1	52	51	Nordmolia	SF
03066	8	1925-1	53	52	Værdalshaugen	SF
03065	1	1925-1	53	52	Værdalshaugen	SF
03064	1	1925-1	54	52	Værdalshaugen	SF
03060	1 2 08	1925-1	54	51	Sandskardelva	SF
03014	2 14	1925-1	55	49	Sjur-Maria husan	SF
03015	1	1925-1	56	49	Finnbakken	SF
03070	1	1925-1	56	54	Littlevardhøgda	SF
01350	2	1925-1	62	50	Eggen	TML
01349	8	1925-1	62	50	Eggen	TML
03069	14	2025-4	65	51	Vienvie	SF
01337	1	2025-4	65	48	Kroklia	TML
01336	1 2	2025-4	66	48	Kroklia	TML
01335	1 2	2025-4	66	48	Kroklia	TML
01333	1 2	2025-4	66	48	Kroklia	TML
01332	1 14	2025-4	66	48	Kroklia	TML
01334	1	2025-4	66	48	Kroklia	TML
01342	1 11 02 14	2025-4	67	46	Oksvollen	TML
01341	1 2	2025-4	70	44	Storvollen	TML
03059	1	2025-4	72	42	Galperejohke	SF
01340	8	2025-4	72	44	Harvassdal	TML
01339	8	2025-4	73	43	Småtjønnene	TML
03058	1	2025-4	73	42	Galperejohke	SF

Vestsida av Børgefjellet

På 1720-tallet var det en misjonær som fikk forklart tegningene på en runebomme av en same som ble kalt «*Jon Torchelsen Fiplings-Skov*». Knut Bergsland antyder at Jon Torchelsen og folket hans kan ha hatt basisområde høst og vår mellom *Nedre* og *Øvre Fiplingvatnet* der *Sijdurrie-dalføret* fører inn i Børgefjellet. På den tida fantes det ingen gårder i dette området. Gården «*Stoer-Fipling-dalen*» ble ryddet i 1738.(Bergsland -94).

Det er registrert samiske kulturminner i dette området på vestsida av *Simskardmyra*. Det er også registrert et kulturminne inne i *Simskardet* der *Gålviendurrienjohke* og *Bissiedurrienjohke* møtes.

Ved *Jengelvegen* like øst for *Tomasvatnet*, er det registrert en rekke boplasser og andre samiske kulturminner. Disse ligger 1 - 2 km vest for grensen til planområdet for utvidelse. En drøy km sør for dette og i grensen for planområdet ligger *Finnburtjønna* som tyder på flere kulturminner i området. Innerst i *Smalvassdalen* sør for *Tomasvatnet* er det registrert samiske boplasser.

Grane kommune

Tabell 3. Samiske kulturminner i Grane kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01888	9	1925-3	34	21	Tjoelmendurrie	JT
01889	8	1925-3	36	22	Giengelvihke	JT
01891	8	1925-3	36	22	Giengelvihke	JT
02866	2	1925-4	37	41	Simskaret	LP

Tabell 4. Samiske kulturminner i Grane kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01295	1 11 14	1925-3	23	28	Stevnepllassen	TML
01318	1 14 11	1925-3	24	24	Sole	TML
01316	1	1925-3	24	24	Sole	TML
01315	14	1925-3	26	28	Hesjavollan	TML
01313	1	1925-3	27	28	Tomasvatnet	TML
02949	1	1925-3	27	28	Tomasvatn	LP
01308	1	1925-3	27	28	Dåvnese	TML
01296	4	1925-3	27	28	Jengelvegen	TML
01314	1	1925-3	27	28	Kuklumpen	TML
02864	8	1925-4	27	39	Kvannli	LP
01285	3	1925-4	29	45	Lille Båtskarfjellet	TML
02867	1	1925-4	29	43	Båtskarryggen	LP
01283	1	1925-4	30	46	Bæråsen	TML
01284	1	1925-4	30	46	Bæråsen	TML
02863	1 8	1925-4	30	42	Øvre Fiplingvatn	LP
01280	8	1925-4	30	46	Bæråsen	TML
01281	1 2	1925-4	30	46	Bæråsen	TML
02862	1	1925-4	30	43	Mellomvasselva	LP
01282	1	1925-4	30	46	Bæråsen	TML
01300	8	1925-4	31	48	Bæråsen	TML
01278	2 1	1925-4	31	48	Bæråsen	TML
02947	1	1925-4	31	48	Bæråsen	LP
01299	1	1925-4	32	48	Gåetiebealan jaevrie	TML
01277	1 14	1925-4	32	49	Sørtjønna	TML
01279	1	1925-4	32	49	Tøimskarhumpen	TML

Namsskogan kommune

Tabell 5. Samiske kulturminner i Namsskogan kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01675	1	1925-3	27	19	Store Majavatnet	JT
01674	1	1925-3	27	19	Store Majavatnet	JT
01673	1	1925-3	27	19	Store Majavatnet	JT
01676	1	1925-3	28	16	Namsen	JT
01683	3	1925-3	32	20	Tjoelmendurrienjaevrie	JT
01672	1	1925-3	33	20	Tjoelmenjaevrie	JT

Tabell 6. Samiske kulturminner i Namsskogan kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01679	1	1925-3	20	17	Oterfossen	JT
01681	1	1925-3	21	18	Alfheim	JT
01680	1	1925-3	21	17	Åsheim	JT
01677	1	1925-3	23	15	Njåemelevaajja	JT

Sørsida av Børgefjellet

Saajve - hellige fjell

Det samiske territoriet var ikke organisert bare ut fra rasjonelle strategier omkring det å skaffe seg det daglige brød. Ned gjennom historien er det også knyttet sterke bånd mellom menneske og landskap som bygger på religiøse og irrasjonelle forestillinger. De fleste har hørt om samiske offerplasser. Men få kjenner til at samene også eide s.k «*hellige fjell*», og som også blir kalt «*arvefjell*» fordi de gikk i arv. Det har vi konkrete eksempler på nettopp i traktene fra Børgefjell og sørover.

Det var Thomas von Westen som på 1700-tallet fikk opplysninger om at det var sju navngitte samer som eide et femtalls «*saiwo*» som i dag skrives *saajve*, som var en type hellige fjell. Og det ga høg status å eie slike fjell. “*Jo flere saajve en same eier, jo høgere aktes han bland folket sitt*” heter det. Det er flere teorier om hva *saiwo* egentlig var. Hans Skanke som skrev et sammendrag av Westens materiale, forklarer at *saajve* står for en slags gode hjelpere, vist nok etter døde forfedre, og at oppholdsstedet for disse åndene som regel var fjell eller hellige fjell.

Professor Knut Bergsland har med utgangspunkt i materiale av K.B. Wiklund identifisert disse fjellene, og på grunnlag av Bergslands arbeid har vi laget en kartoversikt over disse hellige fjellene på norsk side av grensen (kart, vedlegg nr. 4).

Det er tre personer av de som eier disse fjella som har særlig interesse i vår sammenheng, nemlig en gammel mann som ble kalt “*Djesse*”, hans kone «*Suck*» og datteren som ble kalt «*Waibi*». Dette var ikke deres virkelige navn, men et slags «*nynavn*» de etter samisk tradisjon hadde fått i forbindelse med sykdom.

Vi starter med *Djesse* som til sammen eide 13 arvefjell. 11 av disse lå i Norge, og 2 i Sverige. Disse fjellene hadde han henholdsvis arvet etter sin farfar, mor, morbror, mors søskenhorn, mormors søster, og endelig etter sin faster. Bergsland mener denne “*Djesse*” må ha vært den Ole Nilsen som fikk bevilling for «*Kiørnmo skougen*» i 1699, og som fortalte Schnitler i 1742 at han var født ved «*Giorms-vandet der hvor hands Fader og Farfader har Siiddet*», og at hans oldefar hadde hatt «*Samme Sæde*». Foruten han besto gruppen av 3 s.k. «*matlag*» (en vanlig betegnelse på en gruppe som brukte et område i fellesskap) med til sammen 19 personer. Ole Nilsen som var f. ca. 1660 var gift med ei samekvinne fra Vefsn, men hadde tidligere hatt «*en Svensk Finnehustrue*». Ole kunne gi Schnitler nøyaktige grenser for bygselandet sitt som strekte seg over begge sider av riksgrensa fra og med Limingen/Kvarnbergvatnet i sør til og med en linje mellom sørenden av Stora Blåsjøen til sørenden av St. Namsvanet i nord. Om sommeren flyttet Ole Nilsen til Hartkjølen.

Nord for Ole Nilsen lå i 1742 Joen Andersen som var født i “*Blaa-Søe og onker-vands-Skouge*.» Farfar til Joen var Torckel Olsen som var født ca. 1640. Denne Torckel møter vi på tinget i Hildrem i 1686 hvor han fortalte at han var «*barnefød paa børefield hvor hans forfedre saavel som hand sig haffuer opholdt*». (Bergsland -85). Både «*arvefjella*», Ole Nilsens og Joen Andersens bygselområder er inntegnet på kart, vedlegg nr. 4.

Joen Andersen flyttet også til Hartkjølen om sommeren slik Ole Nilsen gjorde, eller også til Børgefjell. To av Ole Nilsens og tre av hans datters arvefjell lå i Joen Andersens bygseland. (Bergsland -75)

Djesse hadde følgende arvefjell:

Farfarsarv

Jouma-Saiwo, (Jørman-Saiwo), Dærkan-Saiwo, Mælkan-Saiwo

1. Jouma er *Jomafjellet*, mens Jørman må være *Jorm* på svensk side.
2. Dærka er naturligvis *Dærgafjellet* øst for Væktaren som ligger i «*Børe field*», og som vi har hørt var landet til Ole Nilsens nabo i nord, Joen Andersen.
3. Mælka som også er fra Djesses farfars arv, tror Bergsland også er en topp i *Dærgafjellet*, ev *Hestkjøltoppen* i Hartkjølen.

Djesses morsarv:

Brantzen-Saiwo, Hermans oilk-Saiwo, Brantzenjokken-Saiwo

4. Brantzen-Saiwo måtte ligge i Brandsfjellet.
5. Hermans oilk er *Hermannsnasa* som er det høge grensefjellet mellom Verdal og Meråker. Dette var Djesses sydligste «saivo» og var en del av morsarven hans.
6. Brantzenjokke mener Bergsland nærmest må bli Alma som er en bielv til Luru. Denne var også en del av Djesses morsarv.

Djesses arv etter morbroren:

Kjokkelen-Saiwo, Sotsala-Saiwo

7. Kjokkelen mener Bergsland må være fjelltoppen som på et kart fra 1743 kalles *Lilla Tiockel*, dvs. *Lurusneisa*. Dette arvefjellet har Djesse fått etter morbroren, og ligger dermed i samme traktene som morsarven.
8. Sotsala er *Litlfjelløya* i Tunnsjøen som Djesse også hadde fått etter morbroren.

Djesses arv etter morens søskjenbarn:

Aimetal-saiwo

9. Aimetal er *Heimdalshaugen* som er en vestlig utpost for fjellområdet *Gaajhtege* som strekker seg fra Sanddøla i sør til Tunnsjøen og Tunnsjøelva i nord, og fra Grong og Formofoss i vest til svenskegrensen i øst.

Djesses arv etter mormorens søster:

Akkan-Saiwo, Huoelle Holken-Saiwo

10. Akka (som betyr gammel kone eller bestemor) er nok *Akafjellet* nord i Hartkjølen. Da er vi i det området Ole Nilsen hadde sommerbeite for reinen sin.
11. Huoelle Holke (ikke avmerket på kartet), er i følge Bergsland muligens en lavere topp i Hartkjølen. I svenske regnskaper som ble avsluttet i 1620 finner vi en Lars Torkelsson. Han var sønnesønn til Oluf Jonsson som i 1568 brukte «*Harchara fiellet*» (Hartkjølen), og i 1548 betalte to mårskinn og 51 gråskinn som «*Fynneskatt y Fynneliidt wdij Sparboens leen*». Med denne Lars Torkelsson er vi tilbake til omtrent Djesses farfars farfars generasjon. Med Djesses mormors generasjon er vi tilbake til 1645 da Jemtland og Herjedalen ble avstått til Sverige

Endelig hadde Djesse en «saiwo» i *Munsfjället* som ligger i Sverige øst for Hartkjølen.

Sucks arvefjell:

- (Buarkan-Saiwo)
 - (Germanjana-Saiwo)
12. Raakjodoi-Saiwo
13. Brakkavjell-Saiwo
14. FauresLoit-Saiwo
15. Djawarden-Saiwo

Kona til Djesse var svensk og ble kalt "Suck" og var 60 år i 1723. Hun hadde arvet 6 «saiwo» etter henholdsvis sin far, mor og mormor. 4 av disse lå på nordøst-sida av Limingen, og to i Sverige. To av Sucks arvefjell ligger i dag på svensk side av grensen, nemlig *Buarka* som hun hadde arvet etter faren, og som lå sør for *Borgasjön* på grensen mellom Jemtland og Åsele lappmark, mens det andre, *Germanjan-Saiwo* (farsarv), sannsynligvis var en tange på sørvest-sida av *Jorm-vatnet*, og dermed innenfor Ole Nilsens bygSELLAND i «*Kiormoe skougen*». De fire andre ligger på nordøst-sida av Limingen. *Raakjodoi-Saiwo* (farsarv), og er i følge Wiklund/Bergsland *Raudekklumpen* (12) som ligger på riksgrensen like sør for grenserøys 198 sørvest for Jomafjellet. *Brakkavjell-Saiwo* (13), som var morsarv, er i følge Bergsland *Brakkfjället* som også ligger på riksgrensen vest for Blåsjön. De to siste «*Saiwo*»hadde Suck arvet etter mormora, nemlig *FauresLoit* (14) som Bergsland har identifisert som *Sætreklumpen* øst for nordenden av Limingen, og endelig *Djawarde* (15) som Bergsland mener må være *Devikkulmen* som vi finner omrent midt på nordøst-sida av Limingen. Dette betyr at alle Sucks arvefjell, bortsett fra ett, ligger innenfor ektefellens bygSELLAND (Forutsatt naturligvis at Djesse var identisk med Ole Nilsen).

Waibis arvefjell:

Ourewarden-Saiwo, Norisyjell-Saiwo, Brouksjell-Saiwo, Paimanas-Saiwo, (Sitnangaisen-Saiwo, Stragoi-Saiwo).

Datter til "Djesse" og "Suck" hette "Waibi" og var 30 år i 1723. Waibi hadde også 6 arvefjell. Nr. 16, 17 og 18 hadde hun arvet etter sin far, og de tre siste etter sin mormor. *Stragoi* ligger i *Klumpvattenfjell* i Sverige. Ett annet av Waibis arvefjell var *Sitnangaise*, men dette er ikke identifisert. De øvrige arvefjellene ligger i «*Børe field*».

- 16.Ourewarden er Orklumpen, som ligger på grensen mellom «*Kiormoe skougen*» og «*Børe field*».
 - 17.*Norisjell* er *Nursfjellet*, og i følge Kristian Nissens informanter i 1937 hele fjellområdet mellom Renselvatnet i sørvest og Orrevatnet i nordøst.
 - 18.*Brouksjel* er i følge Wiklund/Bergsland *Grucksfjället* med riksøys 202 øst for Orrevatnet.
 - 19.*Paimanas* er i følge Wiklund/Bergsland *Bajme* med riksøys 202 A, og ligger dermed også innenfor «*Børe field*».
- (Sitnangaisen-Saiwo)
 - (Stragoi-Saiwo).

Dersom Waibi var Ole Nilsens datter var hun ca. 50 år i 1742 og i følge Bergsland gift med Joen Siursen som også var 50 år da. I 1723 skriver Thomas von Westen et brev til presteskapet i Jemtland at han i Grong «*i nogle uger behandlede til salighed 70 finner*». Samtidig klager han over at to av samene, nemlig Ion Siursen og Jon Torchildsen, hadde stukket av og satt ut falske rykter om «behandlingen» både i Harran, Li og Hartkjølen. Denne Ion er sannsynligvis Waibis ektemann Jon Sjursen, og den andre «Jon Torchildsen Fiplings-Skov» som vi har hørt holdt til på vestsida av Børgefjellet.

Vi ser med dette at Ole Nilsen alias Djesse med fam. hadde et stort nettverk med åndelige forbindelser knyttet til konkrete fjell fra Børgefjell i nord til Meråkertraktene i sør. Dersom en regner med arvefjella på svensk side, hadde Djesse en eller annen form for åndelig fotfeste i sju eller åtte sijth (samebyer).

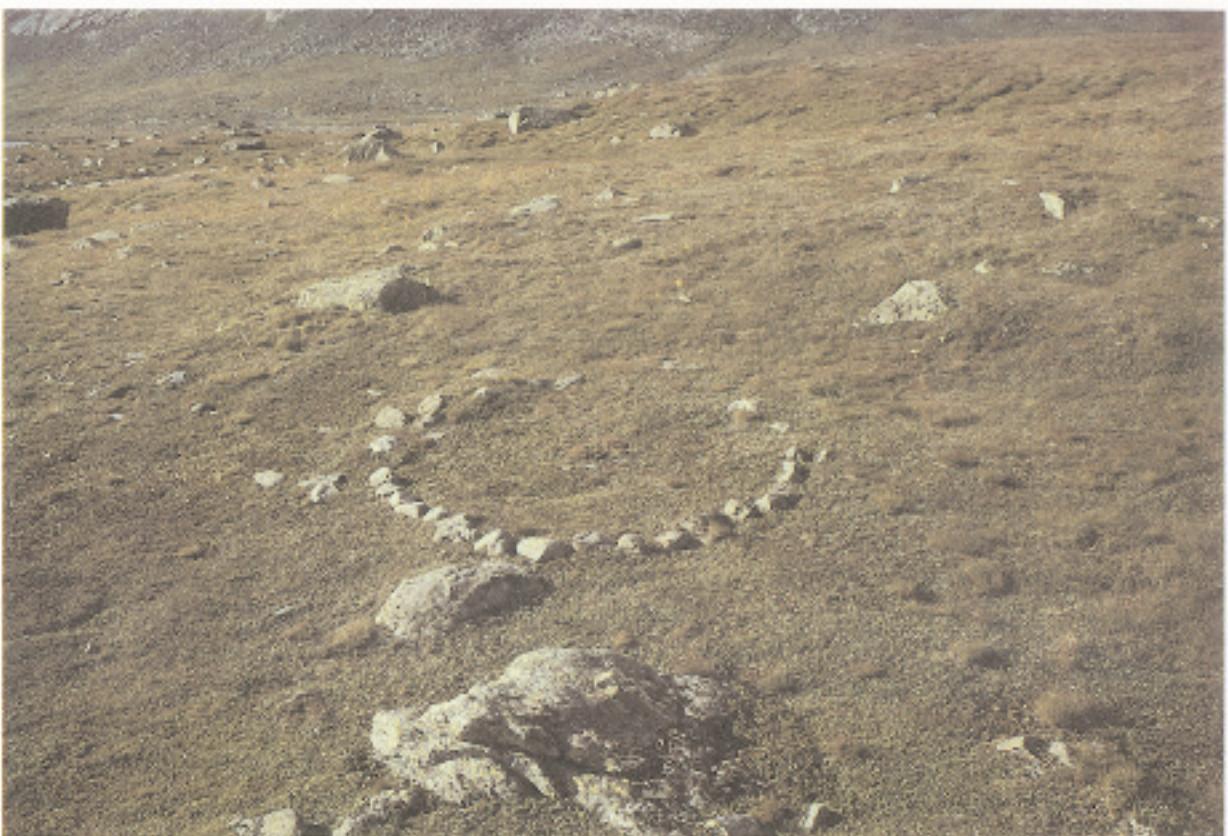
«Finnmark»

I Egils saga fra 1200-tallet står det bl.a. at «*Finnmark er overmåte vidstrakt. Vestenfor ligger havet ... sønnenfor ligger Norge*» Eksakte grenser for «*Finnmark*» er det vanskelig å finne ut av, men i følge kildene måtte sørgrensa for middelalderens «*Finnmark*» gå omtrent ved *Lenglingen* i Lierne. (Se f. eks. Bergsland -75) I «*Ganndske Nommedalls Leens beskriffuse Aar 1597*» heter det at «*hinne willde lapper, som holder till wdi fjeldenne*» to eller tre ganger hvert år kom ned med sin «*Finde skat*», og at de hadde med seg «*dyne war*» gjort av reinskinn, finnspo og hansker for å bytte mot mat, sølv og klede. Da er vi tilbake til omtrent Ole Nilsens ungdomstid. Men allerede i 1553 får vi vite at «*hinne wilde lapper*» i Namdalen betalte skatt både til Sverige og Norge. En av disse var Anders Joensson som med «*sitt Selskap boo ind wid Nondal, och på Suerigis fiel, om winter tiid, Skattar en Mård till Suerige, annan till Norrige*». Denne Anders Joensson var for øvrig trolig tippoldefar til Waibismann, Jon Sjursen i «*Børje field*».

I mai 1742 forklarte lensmann og lagrettsmenn i Harran til Schnitler at «*Denne Bøids district gaar ickke længere, end fra dend østligste gaard Aasmulen*» og at det derfra var 10 mil til grensesillet mellom Norge og Sverige «*som allene af Lap-Finner indehaves*». De nærmeste gårdene var «*Nordre Finlie*» (Nordli), der det ble ryddet bruk fra 1626. Bøndene forklarte at de ikke visste om andre naboyer nord for seg enn «*Lap-Finner*». Noen dager tidligere hadde Schnitler vært på Snåsa og fått vite av misjonæren Povl Muus at området mellom Nordli og Børgefjell bare bestod av «*Field, Myr, Skoug og Vande, hvor ingen bonde boer, paa omtrent 6 mile i Væster, men bare Lap.Finner til-holde*». Kildene fra den gang forteller m.a.o. at nesten hele skog- og fjellområdet øst for Namsen mellom Sandølavassdraget og Børgefjell var et rent samisk bosettingsområde enda på 1740-tallet som fortsatt kunne betegnes som «*Finnmark*».

Jordbruket

Vi skal ikke gå i detalj om framveksten av jordbruket i Rørviktraktene, men i prinsippet var det samme som skjedde i disse traktene som det som er beskrevet foran om Susendalen, nemlig at den egentlige jordbruksbosettinga først ble etablert fra 1800-tallet og utover. Gården *Limingen* ble ryddet i 1793, og gården *Rørvika* i 1806 (muntlig av Nina Rørvik -97). Devika var en plass som ble skylddelt fra gården Limingen først i 1872. Devika er i følge Bergsland omtolket til norsk fra samisk Dievie, som sikkert var en gammel samisk boplass. (Bergsland - 92)

Teltboplatt i Børgefjellet. (Reg. nr. 01831). Steinene har vært brukt til å holde teltduken nede (foto: Jonar Thomasson).

Gammel i forfall etter P. Dærga (foto: Jonar Thomasson).

Kulturminner på sørsida av Børgefjell

Registrerte kulturminner innenfor nåværende nasjonalparkområde

Fra området vest i parken og østover er det registrert samiske kulturminner i følgende områder:

- *Bleikarlia* (boplasser), *Litlåsen* (boplass) og *Storflya* (annet).
- *Jengelskardvatnet* (boplass og gravplass),
- *Langvatnet* (flytte- trekklei)
- *Jengelvatnet*, *Blyvatnet* og *Kjukkelelv* (boplasser og samleplasser for rein)
- *Djupvatnet* (samleplasser for rein)
- *Virmadalen* (boplasser, oppbevaringssteder, gravplass, samleplasser for rein)
- *Maatstjonneh* (boplasser)
- *Flåfjellet* (boplass)
- *Ratetinden*, ved vann 1063 (samleplass for rein)
- *Lohterentjonne* (fangst/jakt)
- *Lotterelva* (boplass) og *Getsvatnet* (offerplass)
- Ved bekken mellom *Sipmeksjøen* og *Såalejaevrie* (annet)
- *Jetnamsvatnet* (boplass og annet)

Kulturminner utenfor planområdet

Når det gjelder registrerte kulturminner i grenseområdet utenfor planområdet, vises til karoversikt og tabell.

Røyrvik kommune

Tabell 7. Samiske kulturminner i Røyrvik kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01763	6	1924-1	53	08	Ovrejaevrie	JT
01619	1	1924-2	52	06	Ovrejaevrie	JT
01618	14	1924-1	55	08	Ovrejaevrie	JT
01617	1	1924-1	55	08	Ovrejaevrie	JT
01762	2	1924-1	56	05	Ovrejaevrie	JT
01761	2	1924-1	57	05	Buvriesålle	JT
01760	2	1924-1	57	05	Ovrejaevrie	JT
01616	8	1924-1	57	06	Ovrejaevrie	JT
01612	1	1924-1	57	05	Ovrejaevrie	JT
01837	6	1924-1	57	04	Ovrejaevrie	JT
01613	1	1924-1	57	05	Ovrejaevrie	JT
01614	1	1924-1	58	05	Ovrejaevrie	JT
01844	8	1925-2	40	16	Bajhkejaevrie	JT
01841	8	1925-2	40	16	Luspiennjuana	JT
01840	1	1925-2	43	18	Viermavuemie	JS
01611	3 02	1925-2	44	16	Viermavuemie	SM
01695	1	1925-2	44	18	Viermavuemie	JT
01693	1	1925-2	44	09	Pe Dærgagamma	JT
01692	2	1925-2	44	09	Storvikbekken	JT
01610	1	1925-2	45	18	Viermavuemie	SM
01608	1	1925-2	45	18	Viermevuemie	SM
01607	2	1925-2	45	17	Viermevuemie	SM
01609	8	1925-2	45	18	Viermavuemie	SM
01606	2	1925-2	45	17	Viermavuemie	SM

Tabell 7 (forts.). Samiske kulturminner i Rørvik kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01604	2	1925-2	45	16	Viermavuemie	SM
01605	2	1925-2	45	16	Viermavuemie	SM
01694	2	1925-2	45	10	Storvika	JT
01621	6	1925-2	47	12	Lohterentjonne	JT
01831	1	1925-2	50	19	Næbrie	JT
01832	1	1925-2	50	18	Næbrie	JT
01638	1	1925-2	52	11	Ovrejohke	JT
01620	4	1925-2	53	10	Gaahtjaevrie	JT
01755	14	1925-2	59	10	Tverrelvdalen	JT
01629	14	1925-3	28	15	Namsen	JT
01796	1	1925-3	36	16	Jillie Raajhkere	JT
01846	1	1925-3	37	21	Giengelvhike	JT
01843	8	1925-3	38	20	Guhkiesnjuana	JT
01842	8	1925-3	38	19	Gaskejaevrie	JT
01798	1	1925-3	38	15	Finnbursdalen	JT
01797	8	1925-3	38	15	Finnbursdalen	JT

Tabell 8. Samiske kulturminner i Rørvik kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01691	1	1924-1	40	06	Pe Jakobsadalen	JT
01690	1	1924-1	40	06	Pe Jakobsadalen	JT
01774	8	1924-1	44	02	Raentseredurrienjaevrie	JT
01771	1	1924-1	45	01	Raentseredurrie	JT
01773	1	1924-1	45	02	Raentseredurrie	JT
01772	1	1924-1	45	02	Raentseredurrie	JT
01775	14	1924-1	45	01	Raentseredurrie	JT
01778	14	1924-1	46	01	Raentsere	JT
01776	1	1924-1	46	00	Storelva	JT
01769	8	1924-1	47	99	Krutangen	JT
01770	2	1924-1	47	99	Raentsere	JT
01779	1	1924-1	48	00	Finnhushaugen	JT
01768	8	1924-1	48	00	Måarenjaevrieh	JT
01767	1	1924-1	48	00	Måarenjaevrieh	JT
01766	8	1924-1	48	02	Rorkejaevrie	JT
01777	1	1924-1	49	97	Raentserenjohke	JT
01834	1	1924-1	49	98	Raentsere	JT
01765	8	1924-1	49	01	Rorkejaevrie	JT
01764	2	1924-1	50	99	Arnosjabekken	JT
01780	1	1924-1	54	00	Raentseredurrie	JT
01758	14	1924-1	54	01	Giedtiejaevrie	JT
01757	8	1924-1	54	01	Giedtiejaevrie	JT
01756	1	1924-1	55	01	Giedtiejaevrie	JT
01759	8	1924-1	55	01	Giedtiejaevrie	JT
01645	1	1924-4	29	07	Saajvetjålalte	JT
01787	8	1924-4	30	07	Midtibekken	JT
01786	1	1924-4	31	05	Nybekkvika	JT
01785	8	1924-4	31	04	Lissvatnet	JT
01784	9	1924-4	32	04	Trongen	JT
01647	14	1924-4	32	05	Brattmyrhøgda	JT
01636	6	1924-4	32	02	Skånalria	SM
01637	6	1924-4	33	03	Skånalria	SM

Tabell 8 (forts.) Samiske kulturminner i Rørvik kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01634	14	1924-4	33	03	Litlstakksletta	JT
01635	14	1924-4	33	03	Skånaliserter	SM
01791	3	1924-4	33	02	Skånali	JT
01648	8	1924-4	34	01	Loddomyran	JT
01790	8	1924-4	34	03	Skånalifjellet	JT
01789	3	1924-4	34	02	Skånalifjellet	JT
01788	1	1924-4	34	02	Finnbursdalen	JT
01646	1	1924-4	34	04	Skånalifjellet	JT
00218	2	1924-4	35	01	Finnbursdalen	SF
00223	1	1924-4	35	02	Finnbursdalen	SF
00219	2	1924-4	35	02	Finnbursdalen	SF
00234	8	1924-4	38	00	Husviktjønnin	SF
01748	4	1924-4	38	23	Sjieleboerhke	JT
01685	8	1924-4	38	45	Renselelva	JT
01588	1	1925-2	43	15	Johkegaske	JT
01589	1	1925-2	43	15	Johkegaske	JT
01833	14	1925-2	43	15	Johkegaske	JT
01640	6	1925-2	43	14	Johkegaske	JT
01590	6	1925-2	43	15	Johkegaske	JT
01591	1	1925-2	43	14	Johkegaske	SM
01641	6	1925-2	43	14	Johkegaske	JT
01592	1	1925-2	43	14	Johkegaske	SM
01593	1	1925-2	43	14	Johkegaske	SM
01594	1	1925-2	44	14	Johkegaske	SM
01595	1	1925-2	44	14	Johkegaske	SM
01596	1	1925-2	44	14	Johkegaske	SM
01597	1	1925-2	44	14	Johkegaske	SM
01598	1	1925-2	44	14	Johkegaske	SM
01639	1	1925-2	44	15	Johkegaske	JT
01599	1	1925-2	44	15	Johkegaske	SM
01603	1	1925-2	44	15	Johkegaske	SM
01600	1	1925-2	44	15	Johkegaske	SM
01601	1	1925-2	44	15	Johkegaske	SM
01602	1	1925-2	44	15	Johkegaske	SM
01627	2	1925-2	44	14	Buvriejohke	JT
01702	8	1925-3	29	13	Finnhustangen	JT
01630	1	1925-3	29	14	Langtjønna	JT
01632	1	1925-3	29	13	Storflyen	JT
01631	8	1925-3	30	14	Kløvfjellet	JT
01701	1	1925-3	31	12	Kaajjensovvene	JT
01700	2	1925-3	31	12	Kaajjenjaevrie	JT
01628	6	1925-3	31	11	Kariflyen	JT
01699	1	1925-3	31	11	Kaajjensovvene	JT
01698	1	1925-3	32	13	Kaajjenjaevrie	JT
01633	6	1925-3	32	15	Karivatnet	JT
01642	1	1925-3	33	09	Nåamesjen-jaevrie	JT
01643	1	1925-3	34	10	Jonasmoen	JT
01794	1	1925-3	34	14	Jillie Raajhkere	JT
01644	2	1925-3	34	10	Jonasmoen	JT
01696	1	1925-3	35	10	Dåretbakken/Sandvika	JT
01697	1	1925-3	35	10	Dåretbakken	JT

Områdebeskrivelse - Hartkjølen og Verdal/Snåsa/Lierne

Det er naturlig å se begge disse planområdene under ett. Nasjonalparkplanen for *Hartkjølen* dekker ca. 500 km², og ligger i Lierne kommune og Østre Namdal reinbeitedistrikt.

Verdal, Snåsa og Lierne nasjonalpark og landskapsvernområde som dekker ca. 2600km², ligger i kommunene Verdal, Snåsa, Lierne, Grong og Steinkjer. Den nordligste delen av planområdet ligger i Luru reinbeitedistrikt, og den sydligste delen i Skjækerfjell reinbeitedistrikt.

Hartkjølen

Kildene kan fortelle at samen Oluf Jonsson betalte 2 mårskinn og 51 gråskinn som finneskatt i «*Fynneliidi wdij Sparboens leen*» i 1548. Fra 1565 ble han krevd for 5 mårer av svenskefogden som da besatte Jemtland. I 1568 måtte han betale tiende fordi han brukte «*Harchara fiellet*» og som i dag kalles Hartkjølen. (Bergsland -87). I 1690 fortalte Föllingboerne at Lierne «synes Wara indom Lapparnas Egendom.» Når det gjelder jordbruksbebyggelsen i Nordli var det i følge Föllingboerne i 1690 «*70 årh sedan först upbygd aff twänne Män ... hwilcka kommo hit til Lapparna i Härckkiäls fiällen ...*» og «*effer Lapparnes tillåtelse upebygde bemälte Män Brattland o. Skjälbrän*», m.a.o. ble Brattland og Skjelbreid som de første gårdene i Nordli bygd på 1620-tallet; og etter tillatelse av samene. (Etter Bergsland -75).

Vi skal ikke gå i detalj om framveksten av jordbruket i dette området, men også her ble samer fortrengt fra sine basisområder på sommerlandet slik som beskrevet foran om Susendalen. I 1739 kunne gamle jemter fortelle en klassisk historie som også bekreftes i norske dokumenter. En av jemtene kunne fortelle at han husket godt

« *att en Lapp Thor Schiul kallad sat för 50 årh ungefehr tillbaka utj Qwelje marken (Kvelia i Lierne) hwarest han hade sitt Sommar Säte och Giérde Leerbacken kalladt ... men en Närsk karl Per Pålsson wid Namn ifrån Snaasen kom alldraförst med åfwan Nemnde Lapps låf att sätta sig neder utj Qwelje marken, begynte anlägga Jorde bruk och bygde sig huus till Tårp ... några årh derefter nødgades Lappen Schiul flyttja ifrån Qwelje marcken och sitt säte för den Närsk karls åwerkan*. (etter Bergsland -87)

Vi blir her fortalt at «*Thor Schiul*», eller Siver Johansen som han egentlig hette, hadde sommerboplass og reingjerde i Kvelia, og at han ble nødt til å flytte derfra på grunn av nybyggeren Per Pålssen fra Snåsa. Når reinen er samlet i gjerde eller på tanger for kalvmerking eller melking, blir jorda på disse gjerdeplassene etter hvert både bearbeidet og gjødslet, slik at de får en frodig grasvekst. Derfor ble slike gamle gjerdeplasser som vi tidligere har hørt f.eks. fra Susendalen, svært ettertraktet av bøndene.

Hartkjølområdet har for øvrig en nokså broget historie helt til riksgrensen ble fastlagt i 1751 p.g.a. svenskenes forsøk på å innlemme Sørli i sitt rike, og danskenes mottiltak for å hindre dette. Men det vil det føre for langt å gå nærmere inn på dette i denne sammenheng.

Verdal/Snåsa/Lierne

Dette området ligg grovt regnet mellom Tunnsjøen og «Finnlierne» i nord og Verdalsdalføret i sør, og omfatter nærmest 1700-tallets «Snaasens Præstegield».

Vi har tidligere hørt om Oluf Jonsson som i 1548 hadde betalt finneskatt i «Finneli» under «Laiiss Lappe byenn» som også skulle omfatte Hartkjølen, og som i 1607 ble regnet til «Snåsen» av «Umeå lappmark». Til Snåsa hørte også en same ved navn Torkil Nilsson og som vi møter i de svenske regnskaper fra 1564 til 1611, og som trolig var sønn av Nils Torkilsson, som skattet til «Laisby» fra 1553 til 1562 om hvem det heter:

«Thenne Lap haffuer Slotsherren udi Trondhem satt til befalningsman offuer the andra Lapper och giffuit honom ful Myndig Befalning uttkräffuie skatt och opkiöpa skinuaror til K: behoff i Danmarch, med hans Selskap bruke sznasen fiell som ligge in emott trondheem och haffue fornemnde lapper giort i förtiden en Mård till Iempteland then 2 til Trondheem og then 3 hijtt till Suerige, Män för någre år haffuer Slotz herren borttagitt then Mård som hørde till Sueriges Crone, och haffuer forbudit Lapperne Wid Liffzstraff uttgiöre samme Mård. Män Lapperne haffue goduilligen uttgiort then 4 Mård til Suerigis Crone.» (Bergsland -87)

I 1607 ble Torkil Nilsson oppført under «Nondal», fra 1609 under «Snåsen» hvor han i 1612 ble etterfulgt av sonnen Nils Torkilsson. Denne gruppen mener Bergsland må ha sittet vest for Hartkjølen, ev. helt sørvest i Snåsa.

Som «Snaasens Lapper» (Skjækerfjellsamene ikke medregnet) oppgir Finnemisjonen at det i 1720-åra var «84 sjeler». I 1742 fikk Schnitler oppgitt at det var 23 samefamilier på Snåsa, og at Brandsfjellet var grensefjell mellom «Findierne og Snaasen Sogn». Han fikk også høre av samen Bree Thomes Thomesen at «i Kiellingsnasens-fielde i Snaasens Præstegield Sidder dend Finn Nils Andersen». Bergsland mener at Nils Andersens «fielde» måtte ligge vest for Kiellingsnasen, og at hans hovedboplass trolig var den s.k. «Paradis lappPlatz» som på et kart fra 1743 er avsatt på nordvest-enden av Råphajauri (Lakavannet) (kart, vedlegg nr. 4). I 1937 kunne folk i Arvasslia fortelle Nissen at «der finnes ennu tufter etter en mængde kojer i nordøstliene ved Lakavatnet.»

Som det går fram av kart, vedlegg nr. 5, er det riktignok registrert en del samiske kulturminner i nordvest -enden av Lakavatnet. Men Martha og Bengt Jåma som kjenner området godt og har registrert kulturminner i Luru reinbeitedistrikt over flere år, tror at Paradis lappPlatz heller må ha ligget i Fossdalen hvor de har registrert en stor mengde kulturminner, noe som går klart fram av kart, vedlegg nr. 5.

Under opptaket av «finnemanntallet» på Snåsa fra 1686 der det heter at: «Morten Johansen, gammel og meesten blind, opholder sig paa Skiecher, Werre och Gouldals (Gaundals) fielde paa Snaasens grendtzer til Jemptland». Han hadde 100 rein og ernærte seg ellers ved jakt og fiske. Han hadde av en tidligere fogd i tiden 1663-1674 fått tillatelse til å være «lendsmand ofuer finderne, naar hand effter løfftet, for schaffer fletere finder i fieldene, huilchet hand iche hafuer effterkommet». (Bergsland -85). Han var kanskje den samme «Morthen Jonsson finnekung uthj Lappetiällen» som oppsøkte den første svenske landshøvding Hans Strijk på Sunne prestegård i 1646 og som sammen med Thomas Jonsson ville ha fornyet sine «Frijheets breev opå sine fiäller». (Bergsland -87).

Fra 21. april til 2. mai 1723 arbeidet Thomas von Westen «uden Ophør» med «Finnernes Omvendelse» i Verdal. Etter tre års arbeid kunne kateketen fortelle at samene i «Innherreds fjelde» var «vidløftigen forstrødde, nogle i Værdals fjelde, enten ved Skarswandet Skalsvatnet), Stoorsøen (tre mil øst for Hermansnasen), eller ved Skikkerfjeld (Skjækerfjellene) imod Jemtlands bøygd, ligesom de tiid anden flytte».

Om Skjækerfjellet fortalte for øvrig Schnitlers hovedvitne i Ognal bl.a. at «Hoe-Sletter eller Sæter-boeliger findes icke imellom Lande-Mærket og dette Ongdalen, uden gaundals-Sæter, Som hører til Sneasens Præstegield, Saa det land er øede, u-bebygget og u-dyrkelig, og tienner icke til nogen, uden at Lap-Finnerne til deels kand benytte Sig deraf om Vaaren.»

Et annet av Schnitlers vitner hette Lars Larsen. Han hadde hatt sitt tilhold i Snåsafjella i 20 år, og «syntes for Rætten at være en Sckickchelig Fornuftig Mand, der talte godt norsk.» (Bergsland -85). Bergsland mener det må være den samme Lars Larsen som ikke ville møte Thomas von Westen på Snåsa, men hadde dratt til Vefsn. På en runebomme som er oppbevart i København opplyses i en gammel katalog at det innvendig på runebomma står skrevet «Lars Larsen af Schichetan», og det kan vanskelig være noe annet enn Skjækerfjell.

Verdal og Steinkjer kommuner

Tabell 9. Samiske kulturminner i Verdal og Steinkjer kommuner. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00975	01	1722-1	62	89	Gæjsere	AKD
01032	01	1822-4	69	87	Njaakanjaevrie	AKD
01033	01	1822-4	70	84	Finnkoihaugen	AKD
01031	01	1822-4	73	93	Salvandurie	AKD
01028	01	1822-4	76	92	Lakadalen	AKD
01030	01	1822-4	77	89	Njåemeletjahke	AKD
00974	09	1822-4	81	95	Tjolmetjegaske	AKD
01039	08	1822-4	81	95	Tjolmetjegaske	AKD
01038	14	1822-4	81	95	Tjolmetjegaske	AKD

Tabell 10. Samiske kulturminner i Verdal og Steinkjer kommuner. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01037	01	1722-1	56	88	Mælaåsen	AKD
01036	01	1722-1	60	83	Finnvollen	AKD
00989	01	1822-4	74	77	Elen Marja-Haugen	DW
00917	02	1822-4	74	77	Buvrie	DW
00986	01 11	1822-4	74	77	Østpåmoen	AKD
00987	01 11 14	1822-4	75	77	Heggøya	DW
00984	14 01 02 11	1822-4	75	77	Svensk Grønås	AKD
00982	01	1822-4	75	77	Svensk Haugen	AKD
01010	01	1722-1	57	97	Høa	AKD
01012	01	1723-2	58	02	Skjelstad/vestre	AKD
00998	01	1723-2	62	00	Finnhaugen	AKD

Melkeplass for rein i Fossdalen, som Martha og Bengt Jåma mener er den «Paradis lappPlatz» som er inntegnet på et kart fra 1743 (foto: Martha Jåma 1986).

Offerplass i Hartkjølen (foto: Sverre Fjellheim 1997). Altartoppa er utpekt med enkeltmark i 1889, men ikke utpekt før 1923 da bauta ble

Snåsa kommune

Tabell 11. Samiske kulturminner i Snåsa kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00949	14	1822-4	79	99	Huhpie jaevrie	DW
00944	01 14	1822-4	79	99	Huhpie jaevrie	DW
00947	01 14	1822-4	79	99	Huhpie jaevrie	DW
00948	01 14 02 05	1822-4	79	99	Huhpie jaevrie	DW
01007	01 02 05 14	1822-4	79	98	Huhpiejaevrie	AKD
01013	01 02 14	1822-4	79	98	Huhpiejaevrie	AKD
00945	08 14	1822-4	80	98	Huhpere	DW
00976	08	1822-4	81	97	Spællehkenjalla	AKD
00903	01	1822-4	81	96	Reingardsbakkan	DW
00902	14	1822-4	81	96	Reingardsbakkan	DW
00952	02	1822-4	81	96	Reinsgardbakkan	DW
00953	01 14	1822-4	81	97	Spalkaboerne	DW
00911	01	1822-4	82	99	Spalkajaevrie	DW
00909	06	1822-4	82	99	Spalkajaevrie	DW
00910	14	1822-4	82	99	Spalkajaevrie	DW
00957	01	1822-4	82	99	Spalkajaevrie	DW
00955	02	1822-4	82	99	Spalkajaevrie	DW
00983	01	1823-2	81	09	Finnvollan	AKD
00956	01	1823-2	88	01	Laedteke	DW
01027	09	1823-3	68	00	Skjelbreid/Sæterbekk	AKD
00930	08	1823-3	71	04	Krulidalen	DW
00970	01	1823-3	72	00	Gomolia	AKD
00932	01 08 07	1823-3	72	05	Krulidalen	DW
00936	14	1823-3	73	11	Badeplassen	DW
00950	04	1823-3	74	00	Sjiele-sijjie	DW
00937	14	1823-3	75	09	Stigådalen	DW
00963	01	1823-3	76	06	Tverrfjellet	AKD
01029	04	1823-3	77	01	Huhpere	AKD
00938	14	1823-3	77	06	Tverrfjellet	DW
00941	01 14	1823-3	77	04	Fjellskjækra	DW
00940	14	1823-3	77	04	Gaaltije	DW
00939	14	1823-3	77	05	Lailasteinen	DW
00928	01	1823-3	77	12	Stigåtjørnin	DW
00962	08	1823-3	78	99	Huhpie jaevrie	AKD
00942	14	1823-3	79	00	Sjokoladetoppen	DW
00966	09	1823-3	79	98	Huhpie jaevrie	AKD
00943	05 14	1823-3	79	00	Lekeplass	DW
00954	06	1823-3	79	00	Huhpie jaevrie	DW
00946	08	1823-3	80	00	Huhpere	DW
00933	08	1823-3	81	10	Finnvollan	DW
00913	01	1823-3	81	00	Spalkajaevrie	DW
00951	01 14	1823-3	81	00	Spalkajaevrie	DW
00912	14	1823-3	81	99	Spalkajaevrie	DW
00958	01	1823-3	82	00	Spalkajaevrie	DW
00929	01	1823-3	83	06	Ryplia	DW
00961	01	1823-3	84	04	Heinådalen	DW
00922	01	1823-3	84	01	Køysletthøgda	DW
00921	13	1823-3	85	00	Finnskallneset	DW
00920	02	1823-3	86	01	Buvrie	DW
00931	01	1823-3	87	02	Finnvollian	DW

Tabell 12. Samiske kulturminner i Snåsa kommuner. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01035	06	1723-2	62	07	Roktdalen	AKD
00927	01	1823-3	70	11	Roktsjøen	DW
00918	08	1823-3	70	11	Giedtie	DW
00964	09	1823-3	71	12	Roktdalen	AKD
00919	14	1823-3	73	13	Gaaltije	DW

Snåsa kommune: Området omkring Grønningen

Tabell 13. Samiske kulturminner omkring Grønningen (Snåsa kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00924	01	1823-2	90	09	Gåetiesijjie	DW
00907	07	1823-2	90	09	FinnPålhallaren	DW
00923	08	1823-2	92	05	Giedtie/Laedtege	DW
00905	01	1823-2	92	09	Gåetie	DW
00908	01	1823-2	92	08	Heggsjøhytta	DW
00904	08	1823-2	93	10	Litlivatnet	DW
00906	02	1823-2	93	08	Heggsjøen	DW
00926	01	1823-2	96	06	Lappkoineset	DW

Tabell 14. Samiske kulturminner omkring Grønningen (Snåsa kommune). Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00935	06	1823-2	91	17	Ismenningen	DW
00934	01 08 07	1823-2	92	15	Grønningen	DW
01024	08	1823-3	91	17	Stor Ismenningen	AKD

Snåsa kommune: Området mellom Gressåmoen og Svenskegrensa

Tabell 15. Samiske kulturminner mellom Gressåmoen og Svenskegrensa (Snåsa kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00683	01	1823-2	01	19	Mastuhaugen	MJ
00685	14	1823-2	01	20	Mastuhaugen	MJ
00682	01	1823-2	01	19	Mastuhaugen	MJ
00684	01	1823-2	01	19	Mastuhaugen	MJ
00681	01	1823-2	01	20	Mastuhaugen	MJ
00680	01	1823-2	01	20	Mastuhaugen	MJ
00687	01	1823-2	01	19	Mastuhaugen	MJ
00686	01	1823-2	01	19	Mastuhaugen	MJ
00693	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00692	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00689	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00691	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00688	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00690	01	1823-2	02	21	Sævrien vuemie	MJ
00582	01	1823-2	03	12	Flåtjønnlia	MJ
00694	01	1823-2	03	20	Sævrien vuemie	MJ
00581	01	1823-2	03	11	Flåtjønnlia	MJ

Tabell 15 (forts.). Samiske kulturminner mellom Gressåmoen og Svenskegrensa (Snåsa kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrar
00588	01	1823-2	05	15	Seterlia	MJ
00587	01	1823-2	05	14	Seterlia	MJ
00589	01	1823-2	05	14	Seterlia	MJ
00585	01	1823-2	06	09	Hiterbekken	MJ
00576	06	1823-2	06	09	Svenstormyrområdet	MJ
00590	01	1823-2	07	08	Blautmyrbekken	MJ
00583	06	1823-2	07	10	Storhaugen	MJ
00584	06	1823-2	07	10	Storhaugen	MJ
00577	06	1823-2	07	09	Svenstormyrområdet	MJ
00586	06	1823-2	08	12	Seterdalen	MJ
00579	06	1823-2	08	12	Gjevsjøen	MJ
00580	14	1823-2	08	12	Kjerrismoen	MJ
00578	01	1823-2	08	12	Gåstjønnhøvlan	MJ
00804	08	1823-2	12	21	Skaalnje	MJ
00802	01	1823-2	12	21	Skaalnjen gåetie	MJ
00803	02	1823-2	12	19	Skaalnje	MJ
00789	01 08	1823-2	13	25	Bielnie	MJ

Snåsa kommune: Gressåmoen

Tabell 16. Samiske kulturminner i Gressåmoen (Snåsa kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrar
00801	07	1823-1	00	30	Finnbukta	MJ
00798	08	1823-1	01	31	Njuanatjonne	MJ
00472	01	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00470	02	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00469	01	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00468	01	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00471	01	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00481	14	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00677	08	1823-1	02	32	Hongsletthaugan	MJ
00467	01	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00473	02	1823-1	02	31	Hongsletthaugan	MJ
00466	01	1823-1	02	32	Hongsletthaugan	MJ
00465	14	1823-1	02	32	Hongsletthaugan	MJ
00477	01	1823-1	02	31	Setermoen	MJ
00478	01	1823-1	02	32	Eliashaugen	MJ
00479	01	1823-1	03	32	Takhaugen	MJ
00570	01	1823-1	03	36	Mårberget	MJ
00474	01	1823-1	04	32	Malenahaugen	MJ
00569	01	1823-1	05	30	Gressåmoseter	MJ
00555	09	1823-1	05	31	Barkbekken	MJ
00568	01	1823-1	06	30	Barkbekknesa	MJ
00567	01	1823-1	06	29	Barkbekkgrubba	MJ
00566	01	1823-1	06	29	Barkbekkgrubba	MJ
00556	01 14	1823-1	07	32	Gamstuhaugan	MJ
00557	01	1823-1	07	32	Gamstuhaugan	MJ
00558	01 02 08	1823-1	08	32	Gamstuhaugan	MJ
00562	02	1823-1	09	32	Gamstuhaugan	MJ

Tabell 16 (forts.). Samiske kulturminner i Gressåmoen (Snåsa kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00560	01	1823-1	09	31	Gamstuhaugen	MJ
00559	01	1823-1	09	31	Gamstuhaugen	MJ
00561	01	1823-1	09	31	Gamstuhaugen	MJ
00563	01	1823-1	09	32	Gamstuhaugen	MJ
00564	01	1823-1	10	31	Gamstuhaugen	MJ
00565	02	1823-1	10	31	Bjørnlihaugen	MJ
00799	02	1823-1	97	29	Aantesjaevrie	MJ
00797	08	1823-1	99	29	Reintangen	MJ
00790	01	1823-1	99	31	Navlusbekken	MJ
00793	01	1823-1	99	32	Navlusbekken	MJ
00791	01	1823-1	99	31	Navlusbekken	MJ
00792	12	1823-1	99	31	Navlusbekken	MJ

Tabell 17. Samiske kulturminner i Gressåmoen (Snåsa kommune). Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00571	08	1823-1	02	35		MJ
00462	01	1823-1	02	36	Finnbuelva	MJ
00463	01	1823-1	02	36	Finnbuelva	MJ
00464	14	1823-1	02	36	Finnbuelva	MJ
00476	01	1823-1	03	32	Tømmerstokkhaugen	MJ
00480	01	1823-1	03	32	Torkallmoen	MJ
00475	01 02	1823-1	04	32	Øst i moen	MJ
00575	08	1823-1	90	28	Slaktemyra	MJ
00574	08	1823-1	91	27	Nyseterevja	MJ
00679	06	1823-1	92	27	Nyseterevja	MJ
00573	08	1823-1	92	28	Kräkselmyra	MJ
00800	01	1823-1	93	29	Andortjønnsetra	MJ
00795	01	1823-1	99	32	Navlusberget	MJ
00794	01	1823-1	99	32	Navlusberget	MJ
00796	01	1823-1	99	32	Hallbufjellet	MJ

Lierne kommune: Fossdalen

Tabell 18. Samiske kulturminner i Fossdalen (Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00831	08	1823-1	09	39	Nuebrien njuana	MJ
00832	08	1823-1	13	39	Sääloegorre	MJ
00546	08	1923-3	20	25	Rääapejaevrie	MJ
00545	01	1923-3	21	25	Rääapejaevrie	MJ
00544	01	1923-3	21	25	Rääapejaevrie	MJ
00541	01	1923-3	21	25	Rääapejaevrie	MJ
00543	01	1923-3	21	25	Rääapejaevrie	MJ
00542	08	1923-3	21	25	Rääapejaevrie	MJ
00547	01	1923-3	23	24	Rääapejaevrie	MJ
00866	10	1923-4	14	35	Sjaarejaevrie	MJ
00865	10	1923-4	14	35	Sjaarejaevrie	MJ
00864	01	1923-4	14	34	Sjaarejaevrie	MJ
00635	08	1923-4	17	39	Sääloegorre	MJ
00638	01 02 08	1923-4	18	35	Sjaarevaerien...	MJ
00850	10	1923-4	18	39	Sääalanvaerie	MJ
00646	08	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ

Tabell 18 (forts.). Samiske kulturminner i Fossdalen (Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00649	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00848	01	1923-4	19	37	Klåhkanjaevrie	MJ
00640	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00639	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00845	01	1923-4	19	37	Klåhkanjaevrie	MJ
00847	01	1923-4	19	37	Klåhkanjaevrie	MJ
00641	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00846	01	1923-4	19	37	Klåhkanjaevrie	MJ
00849	08	1923-4	19	37	Klåhkanjaevrie	MJ
00663	02	1923-4	19	30	Fossdalen	MJ
00664	06	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00648	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00642	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00647	01	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00657	02 08	1923-4	19	29	Fossdalen	MJ
00667	06	1923-4	19	31	Fossdalen	MJ
00662	02	1923-4	19	30	Fossdalen	MJ
00645	01	1923-4	20	31	Fossdalen	MJ
00661	01	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00659	02	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00654	01 02	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00653	01	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00652	01	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00660	08	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00651	02	1923-4	20	30	Fossdalen	MJ
00650	01	1923-4	20	30	Fossdalen	MJ
00643	08	1923-4	20	31	Finnkruhaugen	MJ
00658	02	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00665	01	1923-4	20	31	Fossdalen	MJ
00666	02	1923-4	20	31	Fossdalen	MJ
00644	02	1923-4	20	31	Finnkruhaugen	MJ
00656	01	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00655	02	1923-4	20	29	Fossdalen	MJ
00853	01	1923-4	23	39	Bustadtjønna	MJ
00854	01	1923-4	23	39	Bustadtjønna (sør)	MJ
00855	02	1923-4	23	39	Bustadtjønna (sør)	MJ
00856	02	1923-4	23	39	Bustadtjønna (sør)	MJ
00857	08	1923-4	23	39	Bustadtjønna (sør)	MJ
00668	01 02	1923-4	23	31	Stoerrenjuanan...	MJ
00852	01	1923-4	23	40	Bustadtjønna (sør)	MJ
00842	01	1923-4	23	39	Bustadtjønna (sør)	MJ
00843	01	1923-4	23	39	Ånesdalen	MJ
00844	01	1923-4	23	39	Ånesdalen	MJ
00868	01	1923-4	24	37	Klåhkanjohke	MJ
00669	02	1923-4	24	31	Stoerrenjuanan...	MJ
00869	01	1923-4	24	37	Klåhkanjohke	MJ
00670	02	1923-4	24	30	Finnburhaugen	MJ
00870	01	1923-4	24	37	Klåhkanjohke	MJ
00671	02	1923-4	24	30	Gusvatnet	MJ
00863	02	1923-4	26	33	Piggtjønna	MJ
00862	01	1923-4	26	33	Piggtjønna	MJ
00867	06	1923-4	26	38	Dunderhjelmskalet	MJ

Lierne kommune: Området Holmtjørna - Arvatnet

Tabell 19. Samiske kulturminner i området Holmtjørna - Arvatnet (Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
02825	04	1923-2	37	03	Jutehatten	LS
00774	02	1923-2	39	05	Langvassåa	MJ
00775	01	1923-2	39	04	Langvassåa	MJ
00765	02	1923-2	40	05	Køjbakken	MJ
00766	01	1923-2	40	05	Køjbakken	MJ
00780	02	1923-2	40	04	Langvassåa	MJ
00767	02	1923-2	40	04	Arvatnet	MJ
00779	01	1923-2	43	01	Arvasslia	MJ
00776	01 11	1923-2	43	01	Arvasslia	MJ
00778	02	1923-2	43	01	Arvasslia	MJ
00777	01	1923-2	43	01	Arvasslia	MJ
00887	01	1923-2	43	07	Finnkrutjønna	MJ
00888	01	1923-2	43	07	Finnkrutjønna	MJ
00889	01	1923-2	43	07	Finnkrutjønna	MJ
00886	08	1923-2	43	08	Finnkrutjønna	MJ
00885	08	1923-2	43	08	Finnkrutjønna	MJ
00884	01	1923-2	44	08	Finnkrutjønna	MJ
00883	08	1923-2	44	08	Finnkrutjønna	MJ
00874	01	1923-3	30	15	Hålådalen	MJ
02820	01	1923-3	30	16	Holøla	LS
00875	01	1923-3	30	14	Leastehke	MJ
00878	02	1923-3	30	13	Finnkruhaugan	MJ
00877	08	1923-3	30	13	Finnkruhaugan	MJ
00876	02	1923-3	31	13	Finnkruhaugan	MJ
00881	01	1923-3	31	14	Hålådalen	MJ
00880	01	1923-3	31	14	Torvkolian	MJ
00879	01	1923-3	31	13	Torvkolian	MJ
00873	08	1923-3	31	15	Hålådalen	MJ
00872	08	1923-3	31	15	Hålådalen	MJ
00871	08	1923-3	31	15	Hålådalen	MJ
00882	09	1923-3	32	16	Hålådalen	MJ
00752	02	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00753	01	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00755	01	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00754	01	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00750	01	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00751	02	1923-3	32	08	Loevesjaevrie	MJ
00743	01	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00742	01	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00744	02	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00749	02	1923-3	33	08	Loevesjaevrie	MJ
00748	01	1923-3	33	08	Loevesjaevrie	MJ
00739	08	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00740	01 02 14	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00747	02	1923-3	33	09	Tjuvvene	MJ
00757	08	1923-3	33	12	Tjønndalklumpen	MJ
00746	02	1923-3	33	11	Finnkrutjønna	MJ
00745	02	1923-3	34	11	Finnkrutjønna	MJ
00741	07	1923-3	34	11	Finnkrutjønna	MJ
02821	08	1923-3	34	16	Nysetran	LS
00772	06	1923-3	36	06	Sundknulen	MJ
00771	08	1923-3	36	06	Loevesjaevrie	MJ
00773	08	1923-3	36	06	Sundknulen	MJ
00770	01	1923-3	36	06	Loevesjaevrie	MJ
00768	01	1923-3	37	06	Loevesjaevrie	MJ
00769	01	1923-3	37	06	Loevesjaevrie	MJ
00899	01	1923-4	15	14	Aallijejohke	MJ

Tabell 20. Samiske kulturminner i området Holmtjørna - Arvatnet (Lierne kommune). Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00673	01	1923-2	37	18	Finn-Pe-bakken	MJ
00672	01	1923-2	38	18	Finn-Eli-bakken	MJ
00674	01	1923-2	43	12	Kjerrisfloen	MJ
00890	08	1923-2	46	06	Stygglutten	MJ
00782	08	1923-2	46	04	Dalslåtten	MJ
02822	08	1923-2	49	04	Rolandbrenna	LS
00781	01	1923-2	49	03	Rolandbrenna	MJ
00783	08	1923-2	50	02	Nyborg	MJ
00759	08	1923-3	30	23	Kvernbekkene	MJ
00761	08	1923-3	31	23	Kvernbekkene	MJ
00762	08	1923-3	31	22	Berglia	MJ
00763	08	1923-3	32	22	Killinghaugen	MJ
00764	08	1923-3	34	22	Jersbekken	MJ

Lierne kommune: Såaleogorre (Hykkelfjell)

Tabell 21. Samiske kulturminner i Såaleogorre (Hykkelfjell i Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00831	08	1823-1	09	39	Nuebrien njuana	MJ
00698	08 10	1823-1	09	51	Eldbekkskardvatnet	MJ
00810	02	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00811	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00812	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00813	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00815	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00816	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00814	01	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00817	14	1823-1	11	47	Rovkij-jælla	MJ
00809	01	1823-1	12	48	Rovkij-jælla	MJ
00709	01 02	1823-1	12	43	Såaloegorre	MJ
00819	01	1823-1	12	45	Gaske-Praantse	MJ
00606	08	1823-1	13	52	Lifjellet	MJ
00607	08	1823-1	13	52	Lifjellet	MJ
00605	08	1823-1	13	48	Lifjellet	MJ
00612	06	1823-1	13	48	Østre Tverrelva	MJ
00818	06	1823-1	13	48	Gaske-Praantse	MJ
00604	01	1823-1	13	47	Gaske-Praantse	MJ
00603	01	1823-1	14	47	Gaske-Praantse	MJ
00822	01	1823-1	14	50	Tverrelva	MJ
00602	01	1823-1	14	51	Østre Tverrelva	MJ
00601	01	1823-1	14	49	Østre Tverrelva	MJ
00697	01	1923-4	14	48	Lifjellet	MJ
00540	04	1923-4	14	40	Såaloegorre	MJ
00520	08	1923-4	14	41	Såaloegorre	MJ
00821	06	1923-4	14	49	Tverrelva	MJ
00897	01	1923-4	14	43	Aallijejohke	MJ
00898	01	1923-4	14	43	Aallijejohke	MJ
00824	01	1923-4	14	48	Lifjellet	MJ
00610	08	1923-4	14	51	Lifjellet	MJ
00896	01	1923-4	14	43	Aallijejohke	MJ
00628	01	1923-4	14	41	Såaloegorre	MJ

Tabell 21 (forts.). Samiske kulturminner i Såaleogorre (Hykkelfjell i Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00609	08	1923-4	14	51	Lifjellet	MJ
00629	02	1923-4	14	41	Såaloegorre	MJ
00611	14	1923-4	15	51	Lifjellet	MJ
00859	07	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00594	01	1923-4	15	51	Sagelv	MJ
00506	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00507	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00711	08	1923-4	15	40	Såaloegorre	MJ
00491	01	1923-4	15	51	Sagelva	MJ
00489	01	1923-4	15	51	Sagelva	MJ
00829	06	1923-4	15	40	Såaloegorre	MJ
00490	14	1923-4	15	51	Sagelva	MJ
00505	14	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00710	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00521	10	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00630	08	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00634	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00861	07	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00860	07	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00508	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00712	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00713	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00537	01	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00828	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00504	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00627	01	1923-4	15	42	Noerhtetjonne	MJ
00503	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00532	02	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00616	01	1923-4	15	44	Sealma	MJ
00833	14	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00534	01	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00510	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00700	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00900	14	1923-4	15	41	Sjaaretjonne	MJ
00617	10	1923-4	15	42	Noerhtetjonne	MJ
00538	01	1923-4	15	44	Sealma	MJ
00535	01	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00834	02	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00536	01	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00533	06	1923-4	15	44	Aallijejohke	MJ
00519	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00823	08	1923-4	15	47	Kjørskardtjonna	MJ
00708	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00618	01	1923-4	15	42	Noerhtetjonne	MJ
00518	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00509	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00495	01	1923-4	15	46	Gaske-Praantse	MJ
00702	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00701	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00516	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00517	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ

Tabell 21 (forts.). Samiske kulturminner i Såaleogorre (Hykkelfjell i Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00703	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00841	14	1923-4	15	45	Sealma	MJ
00631	14	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00514	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00515	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00619	01	1923-4	15	42	Noerhtetjonne	MJ
00625	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00626	01	1923-4	15	42	Såaloegorre	MJ
00513	11	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00707	14	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00539	01	1923-4	15	46	Gaske-Praantse	MJ
00493	01	1923-4	15	46	Gaske-Praantse	MJ
00825	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00826	01	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00512	14	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00511	02	1923-4	15	41	Såaloegorre	MJ
00633	01	1923-4	16	42	Såaloegorre	MJ
00527	02	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00523	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00632	01	1923-4	16	42	Såaloegorre	MJ
00528	02	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00526	14	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00494	02	1923-4	16	46	Gaske-Praantse	MJ
00502	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00529	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00524	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00525	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00530	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00901	01	1923-4	16	49	Finnkrulia (vest)	MJ
00830	02	1923-4	16	42	Såaloegorre	MJ
00827	02	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00531	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00728	01	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00522	01	1923-4	16	46	Såaloegorre	MJ
00501	02	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00731	08	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00730	01	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00620	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00716	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00715	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00714	08	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00729	14	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00621	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00500	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00721	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00720	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00705	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00706	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00727	01	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00704	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00624	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00719	02	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ

Tabell 21 (forts.). Samiske kulturminner i Såaleogorre (Hykkelfjell i Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00724	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00717	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00718	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00722	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00895	02	1923-4	16	49	Finnkrulia (vest)	MJ
00726	01	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00623	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00622	01	1923-4	16	41	Såaloegorre	MJ
00725	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00836	02	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00835	14	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00723	01	1923-4	16	43	Såaloegorre	MJ
00614	06	1923-4	16	49	Kjørskardhaugen	MJ
00497	01	1923-4	16	49	Finnkrulia	MJ
00496	02	1923-4	16	49	Finnkrulia	MJ
00498	01	1923-4	16	49	Finnkrulia	MJ
00733	01	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00499	08	1923-4	16	49	Finnkrulia	MJ
00732	02	1923-4	16	43	Aallijejohke	MJ
00840	01	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00838	01	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00837	01	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00615	02	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00839	06	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00734	01	1923-4	17	43	Aallijejohke	MJ
00635	08	1923-4	17	39	Såaloegorre	MJ
00696	06	1923-4	17	49	Finnkrulia	MJ
00738	01	1923-4	18	43	Aallijejohke	MJ
00737	02	1923-4	18	43	Aallijejohke	MJ
00858	08	1923-4	19	45	Luvlie-Praantse	MJ
00851	10	1923-4	19	40	Såaloevaeriet	MJ
00736	02	1923-4	19	43	Oksvolltjønna	MJ
00735	08	1923-4	19	42	Oksvolltjønna	MJ

Tabell 22. Samiske kulturminner i Såaleogorre (Hykkelfjell i Lierne kommune). Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00608	08	1923-4	14	51	Lifjellet	MJ
00613	01	1923-4	15	51	Lifjellet	MJ
00595	01	1923-4	15	51	Lifjellet	MJ
00596	01	1923-4	15	51	Lifjellet	MJ
00597	01	1923-4	15	51	Lifjellet	MJ
00600	01	1923-4	16	52	Langvika	MJ
00492	01	1923-4	16	52	Langvika	MJ
00599	01	1923-4	16	52	Langvika	MJ
03083	06	1923-4	20	52	Oternessundet	LS
00598	06	1923-4	23	52	Skjelbred	MJ
00699	03	1923-4	23	46	Kjerrisberget	MJ

Lierne kommune: Hartkjølen

Tabell 23. Samiske kulturminner i Hartkjølen (Lierne kommune). Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01724	01	1923-1	04	04	Nils Fredriksa urda	JT
01723	01	1923-1	46	44	Hestkjøldalen	JT
03023	14	1923-1	47	44	Littlefjellet	SF
01733	04	1923-1	50	45	Røøpsvaartoe	JT
03017	08	1923-1	51	44	Kjeppkinapluttan	SF
01728	14	1923-1	51	40	Guelehtsjaevrie	JT
01732	14	1923-1	53	39	Aahka	JT
01731	14	1923-1	54	37	Aahkabieljiejaevrie	JT
03021	01 02	1923-1	54	42	Såaloejaevrie	SF
03022	01	1923-1	54	42	Såaloejaevrie	SF
03020	02	1923-1	55	42	Såaloejaevrie	SF
01729	14	1923-1	55	36	Aallere	JT
03019	01	1923-1	56	14	Såaloejaevrie	SF
03018	02	1923-1	56	42	Såaloejaevrie	SF
02814	01 06	1923-2	45	25	Storåa	LS
02824	08	1923-2	51	25	Finnkrutangen	LS

Områdebeskrivelse - Roltdalen

Roltdalen ligger innenfor dagens Essand reinbeitedistrikt. Grovt sett ligger sommerbeitene til samene i Essand-distriket mellom Stjørdal i nord og Tydal i sør, og mellom riksgrensen i øst og Selbusjøen i vest. Distriket har vinterbeite ved Femund. Johs. Falkenberg fikk i 1942 opplysninger av Lars Jakobsen om at Tydalssamene fra gammelt av omfattet tre grupper, nemlig *Tjohkeli-saemieh* som hadde sine sommerbeiter om Skarven, *Lopmesvarien-saemieh* som hadde sommerbeiter om Fongen, og *Saanti-saemieh* som hadde sine sommerbeiter ved Essandsjøen (Falkenberg -83). Alle gruppene hadde da også felles vinterbeiter og tilhørte samme «byen», nemlig *Saanti sijte*. Schnitler snakker også om tre «Finne-familier» i Tydalsfjella i 1740-åra, og da er det nærliggende å anta at det nettopp dreier seg om disse tre gruppene i *Saanti sijte*, og denne *Saanti sijte* tilsvarer omtrent det området som i dag betegnes som Essand reinbeitedistrikt.

Men Essandsamene har i dag reinen i samme flokk både på sommer- og vinterbeite. I *Saanti-sijte* derimot hadde samene reinen i felles flokk bare om vinteren. Om sommeren skilte de lag og holdt til med hver sin reinsflokk på tre ulike steder innenfor et felles sommerterritorium. Grunnen til dette var først at topografiene gjorde dette naturlig, og for det andre var det hensiktsmessig med mindre reinsflokker i reinnomadismens dager når reinen skulle melkes. Området som tilhørte *Tjohkeli saemieh* lå i området omkring Skarven, dvs nord for Rotla og vest for Torsbjørka. *Lopmesvaerien saemieh* lå i området omkring Fongen, dvs mellom Rotla og Lødølja, mens *Saanti saemieh* holdt til øst for Lødølja/Torsbjørka.

Som en vil forstå av kart, vedlegg nr. 7, dekker planområdet for nasjonalparken store deler av både *Tjokelh-* og *Lopmesvarie-*området.

I 1889 forteller Nils Bull til Lappekommisjonen av 1889 «hvor hans Fader og han selv har havt gammer i Sælbo og Tydalen samt Meraker», nemlig:

1. Sildretjørnin (først om våren).
2. Mellom Sonvatna «en på hver side av disse».
3. Ved Skrøytjørnin
4. Fonnfjellet
5. Store og lille Klepptjørna
6. Nord for Nautfjellet
7. Øst for Nautfjellet
8. Hårrådalen ovafor Damtjernene
9. Saufjellet
10. Kvitytan
11. I Høystakken
12. I Solemsknippen sør for og mellom Kværnfjellvatna
13. I Sprøyten
14. Ved Rimsjøen eller Kroksjøen
15. Ved Fagermoa
16. Ved Rotla sør for Sprøitfjellet
17. «Ved Stuthøgden østenfor Volakleppen». Stedet er ikke funnet på kartet.
18. Vest for Littlefongen
19. Vegskaret mellom Ruten og Melshogna
20. Ved Drøia ikke langt fra Røsetvollen
21. Gråvatnet i nærheten av Varghaugene

Nils Bull forteller også at ytterpunktene for disse «gammestedene», og som vi vel mer pressist kan kalle basisområder, var ca 3-4 mil fra vest til øst, og fra nord til sør ca 2 mil. Som det går fram av kart, vedlegg nr. 8, ligger nesten alle boplassene (basisområdene) som Nils Bull forteller om innenfor planområdet for den nye nasjonalparken. I realiteten er det bare nr. 4 nord for Fonnfjellet som ligger utenfor «arbeidsgrensa» for den nye nasjonalparken. Bortsett fra nr. 8, 18, 19 og 20 som ligger sør for Rotla, ligger boplassene Nils Bull forteller om i hovedsak innenfor det gamle *Tjohkeleh*-området. Nils Bull forteller også at «*disse gammesteder benyttes gjerne i den Orden, hvori der er nævnt, saaledes at Opholdets Længde kunde være forskjelligt fra 1 Uge og lige op til 6 Uker*». I så måte illustrerer det på en glimrende måte kapitlet foran om basisområder og kulturlandskap.

Nils Bull sier uttrykkelig at de hadde gammer i de områdene han forteller om. Det innebærer at det må være boplasser på alle de 21 stedene som er gjengitt ovenfor og inntegnet på kart, vedlegg nr. 8. Han opplyser dessuten at de oppholdt seg fra en uke opp til seks uker på hvert sted. Dette var i reinnomadismens dager. Det må innebære at det foruten boplasser må finnes både melkeplasser for rein, *boerne* m.m. i området slik som kapitlet om basisområder foran der får vi også få vite at det vanligvis var grupper på 2-3 familier som holdt sammen i den perioden reinen ble melket. Hver familie hadde minst en gammel hver. Dette betyr at det til sammen og over et ukjent tidsrom må være et stort antall gammelufter og andre kulturminner bare innenfor den sommersyklusen som Nils Bull forteller om. I tillegg forteller Jacob Jacobsen til Lappekommisjonen av 1889 at han sammen med brødrene og faren til dels hadde brukt de samme «gammer eller gammetomter» som Nils Bull hadde oppgitt etter at Bull hadde flyttet derfra, nemlig nr. 2, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 19 og 20. Dessuten forteller han at Jacobsenbrødrene og faren bl. a. hadde hatt tilhold i Stuttådalen, Fongtrøkvølven, ved Lødølja sør for Løvåstøten, og på begge sider av Ramsjøen. (På kart, vedlegg nr. 7 vil en se at vi har flere registreringer rundt Ramsjøen). Dessuten er det naturligvis mye vi ikke vet om bruken av

området. Det innebærer at det må finnes et stort antall kulturminner som ikke er kjent eller registrert. Men de registreringene vi har, er relativt jevnt fordelt over hele planområdet.

Det er ikke foretatt systematiske registreringer i dette området før. I forbindelse med dette prosjektet, ble det tid til bare tre dager i felt i Roltdalen. De dagene var det dessuten svært dårlig vær med flomstore bekker og elver som gjorde feltarbeidet vanskelig. Men på tross av det, er vi relativt fornøyd med feltarbeidet, først og fremst fordi vi fikk bekreftet en del opplysninger om lokaliteter vi har både fra muntlig tradisjon og skriftlige kilder.

Roltdalen er et svært interessant område kulturhistorisk sett. Bare i Nils Bulls «sommerrute» må det finnes mange kulturminner. I enkelte basisområder ellers i Rørosområdet er det registrert opp til 30-40 kulturminner. Hvis vi lavt anslått sier at det bør være mulig å finne mellom 5 og 10 kulturminner i hvert av Nils Bulls basisområder, vil i bare på denne ruta ha mellom 100 og 200 kulturminner. Og som det går fram av de registreringer som er foretatt og opplysninger fra andre kilder, finnes det kulturminner også andre steder i området. De få kulturminnene som er registrert og markert på kartet må derfor være bare en liten brøkdel av det egentlige antallet i området.

Steinrøys murt opp ved siden av boplass ved Nautjern (foto: Sverre Fjellheim 1997).

Også i Tydalstraktene vet vi at det ble konflikt mellom samer og bønder om gamle trøplassene. Schnitler fikk høre på sin reise gjennom Tydal i 1742 at:

«naar Finnerne i Fieldalene nogle aar kan have havt Sit tilhold med deris Reendyer, og dermed frødig-gjordt, eller bemoeget det Støkke græs-land nogen Stædz imellem fieldene, Saa derefter voxer godt Græs; Saa vil eendel bønder til Eigne Sig det Støcke græs-land til deris Egne Creature, og viiser Finnen der fra»

Det er den samme konflikten som vi har hørt om tidligere både i Susendalen og Snåsa/Lierne. Vi vet ikke konkret om noen slik konflikt ved setrene i Roltdalen. Men vi har tidligere hørt at Schnitler fikk vite at det var tre samegrupper i Tydalsfjella, og at mye tyder på at to av disse gruppene holdt til i Roltdalsområdet om sommeren. Men de naturgitte betingelsene i området ved Stormoen, tilsier at dette området var attraktivt om sommeren i reinnomadismens dager, noe kildene også bekrefter. Og det var nettopp om sommeren «Stædz imellom fieldene» disse konfliktene oppsto. I utkanten av setervollen på Stormoen er det noen gropper som er svært lik *boernh* (melkegropes) som finnes i stort antall i Tydalstraktene. Disse gropene ligger som oftest nært inntil gjerdeplassen der reinen ble melket. Det kan indikere at setervollen er et gammelt reingjerde, men det er det umulig å si noe sikkert om. En har heller ikke funnet ut av når setra på Stormoen ble etablert.

Selbu kommune

Tabell 24. Samiske kulturminner i Selbu kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrar
03082	08	1721-3	20	08	Driva	SF
03076	01 14	1721-3	22	11	Rimsjøen	SF
03078	02	1721-3	23	15	Solemknippen	SF
03079	01	1721-3	24	04	Melshognastupet	SF
03077	02 08	1721-3	26	11	Lillemoen	SF
03080	01	1721-3	27	08	Ramåa	SF
03081	01 08	1721-3	28	13	Rishaugen	SF
03074	08	1721-4	26	17	Nautsjøen	SF
02808	01	1721-4	26	18	Nautsjøen	LP
02807	01	1721-4	27	17	Nauten	LP
03075	01 02 14	1721-4	27	16	Nautjern	SF

Meråker kommune

Tabell 25. Samiske kulturminner i Meråker kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Lopenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrar
00383	08	1721-1	53	30	Skillerfjellet	PJ
02801	01 08	1721-1	54	29	Skurdalsvatnet	LP
00382	01	1721-1	54	29	Skillerfjellet	PJ
00389	01	1721-1	55	29	Skurdalssjøen	PJ
02809	01	1721-3	31	15	Roltdalen	LP
02803	01	1721-4	27	26	Skrøydalen	LP
02804	08	1721-4	27	22	Klepptjørna	LP
02805	01	1721-4	31	18	Grønfjellet	LP

Tabell 26. Samiske kulturminner i Meråker kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
00365	01	1721-1	51	30	Storbekkfjellet	PJ
01251	08	1721-3	34	11	Gåstjern	LÅB
01252	01 02	1721-3	34	11	Gåstjern	LÅB
01250	01	1721-3	34	11	Gåstjern	LÅB
01255	01	1721-3	35	11	Gåstjern	LÅB
01254	01 02 14	1721-3	35	11	Gåstjern	LÅB
01253	01 02	1721-3	35	11	Gåstjern	LÅB
01249	01	1721-3	35	12	Gåstjern	LÅB
01248	01	1721-3	36	11	Gåstjern	LÅB
01247	01	1721-3	36	11	Gåstjern	LÅB

Tydal kommune

Tabell 27. Samiske kulturminner i Tydal kommune. Registrert innenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
02943	01	1721-3	32	02	Koiedalen	LÅB
02944	01	1721-3	32	02	Koiedalen	LÅB
01265	08	1721-3	35	08	Ramsjøen	LÅB
01267	02	1721-3	35	06	Lauvdalen	LÅB
01264	08	1721-3	35	08	Ramsjøen	LÅB
01266	08	1721-3	35	06	Lauvdalen	LÅB
01263	01	1721-3	35	08	Ramsjøen	LÅB
01258	08	1721-3	36	08	Ramsjøen	LÅB
01262	01	1721-3	36	08	Ramsjøen	LÅB
01261	01	1721-3	36	08	Ramsjøen	LÅB
01260	01	1721-3	36	08	Ramsjøen	LÅB
01259	01	1721-3	36	08	Ramsjøen	LÅB
01275	01	1721-3	36	06	Lauvdalen	LÅB
01274	08	1721-3	36	07	Ramsjøen	LÅB
01273	01	1721-3	36	06	Ramsjøen	LÅB

Tabell 28. Samiske kulturminner i Tydal kommune. Registrert utenfor planområdet for nasjonalpark.

Løpenr	Type	M711	X	Y	Stedsnavn	Registrator
01257	01	1721-2	37	07	Ramsjøen	LÅB
01246	01 14	1721-2	37	07	Ramsjøen	MeB
01276	01	1721-2	38	07	Selbygglia	LÅB

Litteratur/kilder

- Bergsland, Knut 1975: Utredning for Skattefjällsmålet om de sydlige sameområders historie
til omkring 1751. Samernas Vita Bok III:1 og 2.
- Bergsland, Knut 1985: *Sørsamiske arvefjell på 1700-tallet.* Åarjel - saemieh. Samer i sør.
- Bergsland, Knut 1987: *Sørsamenes historie språklig belyst.* Universitetet i Oslo.
Upublisert utredning for Samerettsutvalget.
- Bergsland, Knut 1992 : *Bidrag til sydsamenes historie.* Tromsø 1992.
- Bergsland, Knut 1994: *Samiske perspektiver i Helgeland historie.* Helgeland historie bind 2.
- Bäckman, Louise 1975: *Sájva. Föreställningar om hjälps- och skyddsväsen i heliga fjäll bland samerna.* Stockholm 1975.
- Falkenberg, Johs 1983: Samiske bruksområder og stedsnavn i Rørostraktene. Åarjel - saemieh, Samer i Sør. Saemien sijte årbok 1982/83.
- Fjellheim, Sverre 1995: *Det samiske kulturlandskapet.* Fragment av samisk historie. Foredrag saemien våhkoe, Røros 1994.
- Fjellheim, Sverre 1991: *Kulturell kompetanse og områdetilhørighet. Metoder, prinsipper og prosesser i samisk kulturminnevernarbeid.* Snåsa 1991.
- Fjellheim, Sverre 1991: *Melking av rein i det sørsamiske området.* Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13. desember 1991.
- Fjellheim, Sverre/Jåma Martha 1993: *Samisk kulturminner i Låarte.* Snåsa 1993.
- Fjellström, Phebe 1985: *Samernas samhälle i tradition och nutid.* Stockholm 1985.
Lappekommisjonen av 1889. Del 1 transkribert og bearbeidet av Anders Løøv. 1991.
- Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745. Utgitt av Kjeldeskriftfondet Bind I ved Kristian Nissen og Ingolf Kvammen. Oslo 1962.
- Marek, Václav 1992: *Samene i Susendalen.* Hattfjelldal 1992.
- Rolseth, P.O 1947: *Kvernfellet Vidneforklaringer om renbeitning i søndre Helgeland indhentet 1911.* Kristiania 1912.

Informanter:

Børgefjell i Nordland:

Leif Elsvatn, Thomas Larsen, Thorbjørn Børgefjell, Nils Bergli, Hans Børresen, Alf Tjønna og Martin Værdalshaug.

Børgefjell sør og vest:

Her bygger rapporten i hovedsak på feltarbeid og registreringer som er foretatt av Jonar Thomasson i perioden 1985-1989.

Hartkjølen:

Jon Steinfjell og Jonar Thomasson.

Lierne/Snåsa/Verdal (Luru reinbeitedistrikt og Skjærerfjell reinbeitedistrikt):

Her bygger rapporten på registreringer som i hovedsak er foretatt av Martha og Bengt Jåma (Luru reinbeitedistrikt), og Astrid Danielsen og Dorit Wilks (Skjærerfjell reinbeitedistrikt) i perioden 1985-1989.

Roltdalen:

Ingulf Røseth, Sofie Marstad og Klaus Bergli.

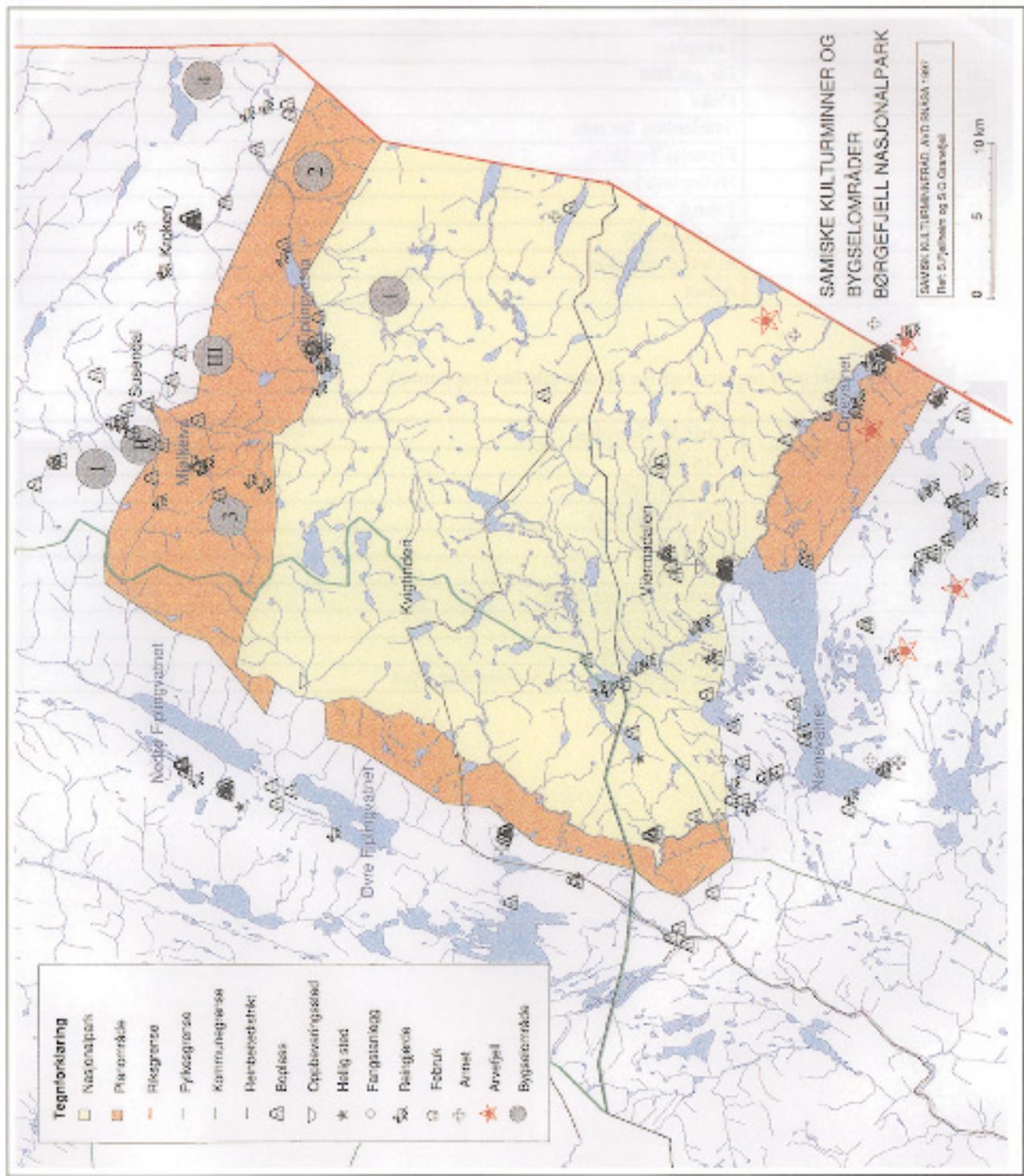
Vedlegg

Vedlegg 1. Tallkoder som karakteriserer hovedtyper kulturminner (se diverse tabeller i rapporten).

Tallkode	Hovedgrupper
01	Boplass
02	Oppbevaringssted
03	Gravplass
04	Offerplass
05	Lekeplass
06	Fangst/Jakt
07	Fiske
08	Samleplass for rein
09	Flyttelei/Trekklei
10	Hvileplass for rein
11	Februk
12	Høstingssted
13	Muntlig tradisjon
14	Annet

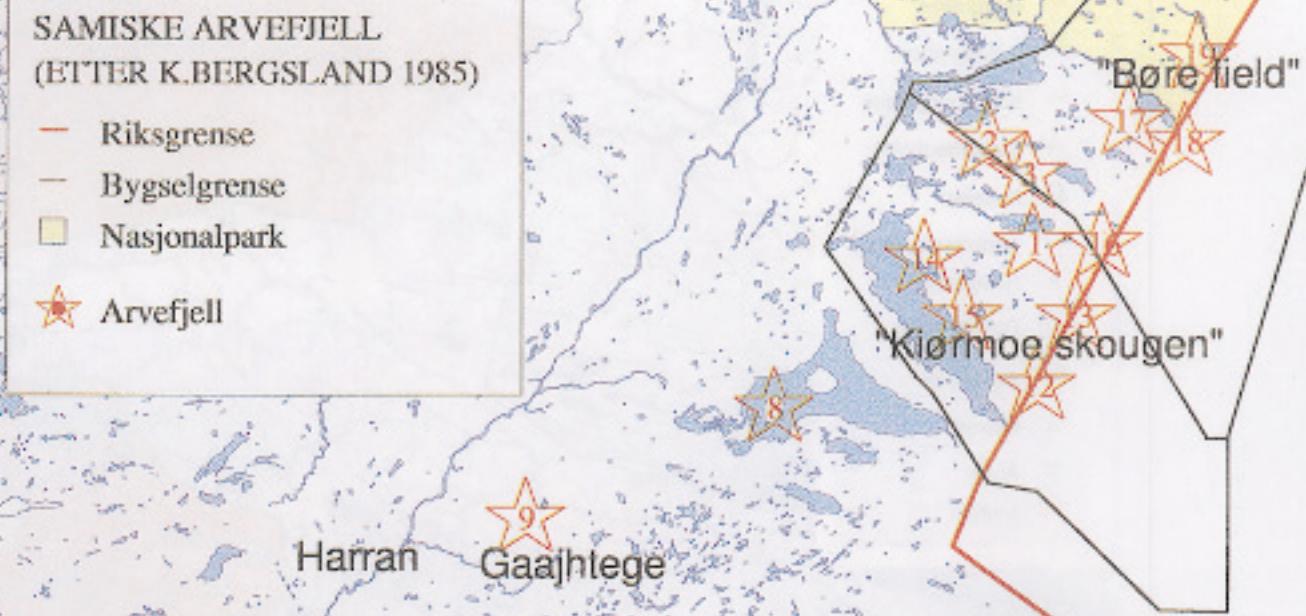
Vedlegg 2. Oversikt over registratører (se diverse tabeller i rapporten).

Initialer	Navn
AKD	Astrid K. Danielsen
DW	Dorit Wilks
JS	Joel Steinfjell
JT	Jonar Thomasson
LS	Lars Stenvik
LP	Leif Pareli
MJ	Martha og Bengt Jåma
SM	Svein Mjåtvædt
SF	Sverre Fjellheim
TML	Tone Marie Larsen og Monica Kappfjell

SAMISKE ARVEFJELL
(ETTER K.BERGSLAND 1985)

- Riksgrense
- Bygsgrense
- Nasjonalpark
- ★ Arvefjell

Harran

Grong

Snåsa

Sul

Gaajhlege

"Paradis Lapp-Platz"

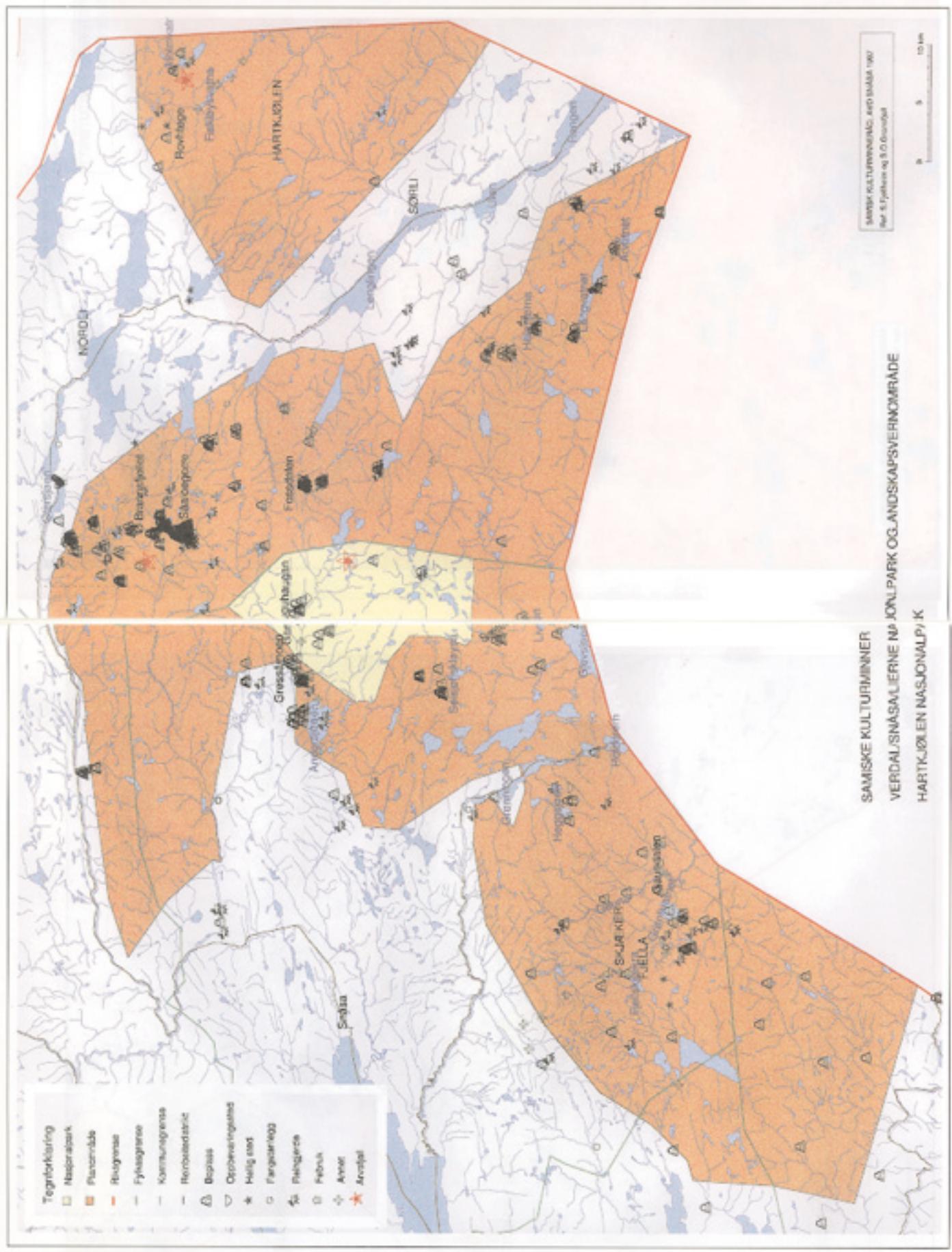
Hartkjølen

★ 5

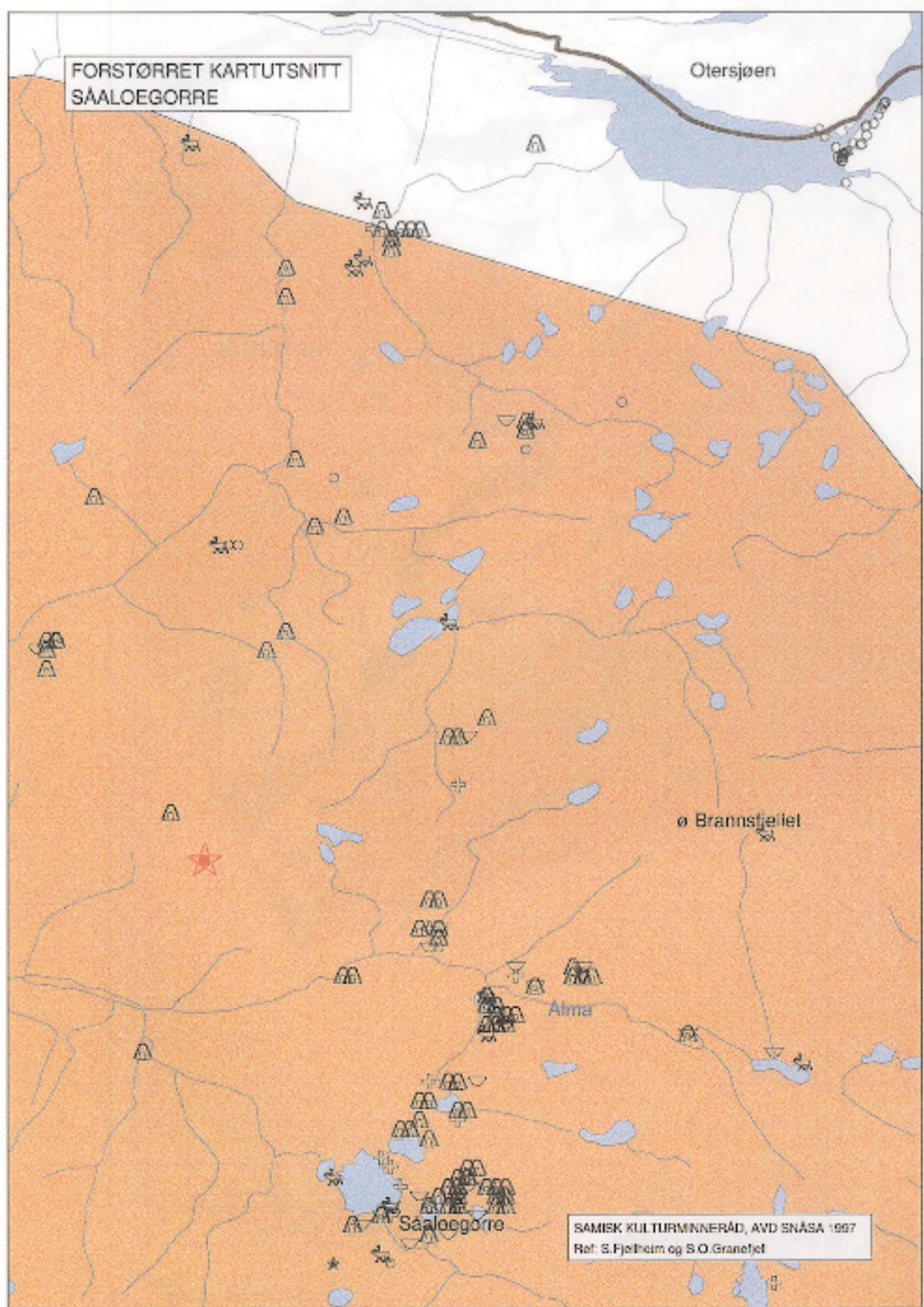
SAMISK KULTURMINNERÅD, AVD SNÅSA 1997

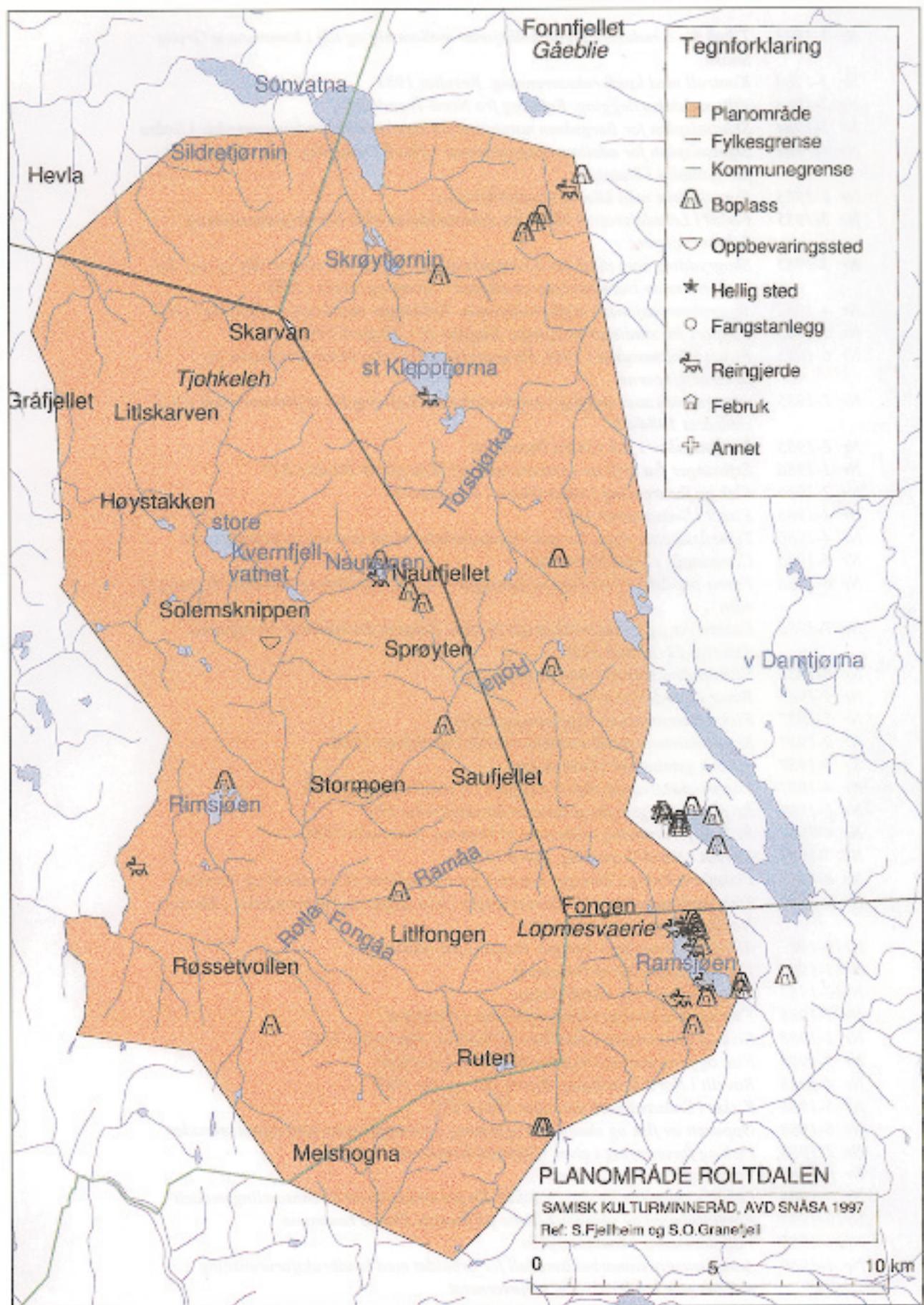
Ref: S.Pjellheim og S.O.Granefjell

0 10 km

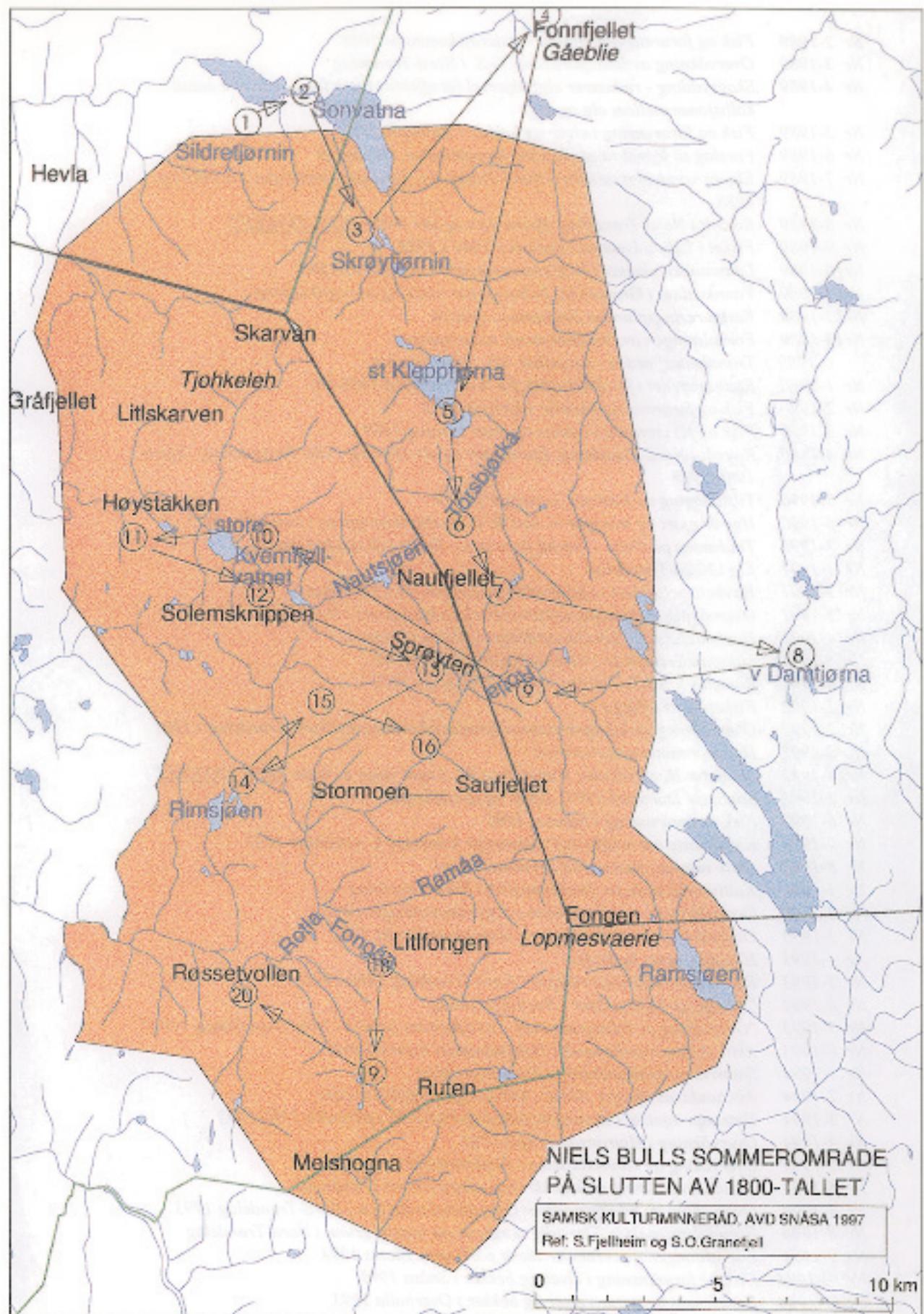
FORSTØRRET KARTUTSNITT
SÅALOEGORRE

HITTIL UTKOMMET I SAMME SERIE

- Nr 1-1983 Tiltak for å redusere antall kollisjoner mellom elg og tog i kommunene Grong
Snåsa
- Nr 1-1984 Kontroll med landbruksavrenning. Resultat 1983
- Nr 2-1984 Viltområdekartlegging. Erfaring fra Nord-Trøndelag
- Nr 3-1984 Skjøtselsplan for Bergsåsen naturreservat og plantelivsfredningsområde i Snåsa
- Nr 4-1984 Skjøtselsplan for edellauvskogreservater i Nord-Trøndelag, med spesiell vekt
på Byahalla i Steinkjer
- Nr 1-1985 Forsøksfiske med kilenot i Leksdalsvatnet
- Nr 2-1985 Fisket i Leksdalsvatnet 1984. En spørreundersøkelse blandt grunneiere og
fiskekortkjøpere
- Nr 3-1985 Skogrydding som tiltak for å redusere antall kollisjoner mellom elg og tog. En
beskrivelse av iverksettelsen av tiltaket i Grong og Snåsa i 1984
- Nr 4-1985 Jegerobservasjoner i elgforvaltningen. Erfaringer med bruk av "Sett elg" i N-T
- Nr 5-1985 Rapport fra studietur til Spania. Dagene 21 - 28 april 1985
- Nr 6-1985 Fisket i Snåsavatnet i 1984. En spørreundersøkelse blandt grunneiere og
fiskekortkjøperne
- Nr 7-1985 Jegerprøven som valgfag i ungdomsskolen. Erfaring fra et prøveprosjekt i N-T
skoleåret 1984-85
- Nr 8-1985 Tungmetaller i fisk i Indre Namdalen
- Nr 1-1986 Erfaringer fra drift av minireseanlegg "Klargeter Biodisc B2"
- Nr 2-1986 Fisk og forurensing i sidebekkene i Verdalselva
- Nr 3-1986 Fisket i Snåsavatnet 1985
- Nr 4-1986 Teinefiske etter røye. En spørreundersøkelse blandt brukere av nettingteiner
- Nr 5-1986 Canadagås i Nord-Trøndelag
- Nr 6-1986 Forra-området i kommunene Levanger, Verdal, Stjørdal og Meråker. Forslag til
vern
- Nr 7-1986 Lakseelver og lakseforvaltning i Spania. Rapport fra studietur til regionen
Asturias 22-28 mai 1986
- Nr 8-1986 Fiskeundersøkelser i Bognavassdraget
- Nr 9-1986 Bever i Nord-Trøndelag
- Nr 1-1987 Fiskeundersøkelser i Oppløyvassdraget
- Nr 2-1987 Radioaktivitet i ferskvannsfisk i Nord-Trøndelag i 1986
- Nr 3-1987 Aurens gytebekker i Snåsavatnet
- Nr 4-1987 Vannkvalitetsvurdering av innsjøer i Nord-Trondleag 1986
- Nr 5-1987 En forurensingsundersøkelse av Levangerelva 1985
- Nr 6-1987 Fisk og forurensing i sideelver til Namsen. Overhalla 1986
- Nr 7-1987 Rovvilt i Nord-Trøndelag. Bjørn 1986
- Nr 8-1987 Fiskeforvaltning i Sverige. Rapport fra en studietur til Jamtland og Norrland
- Nr 9-1987 Fiskeundersøkelser i Hoplavassdraget 1986. Rapport fra prøfisket i Movatn,
Hoklingen og Hammervatnet
- Nr 10-1987 Avfalls forbrenning i Europa. Rapport fra studietur
- Nr 11-1987 Vassdragsdata Nord-Trøndelag
- Nr 12-1987 Batteriinnsamling i Midt-Norge
- Nr 1-1988 Fisk og forurensing i elver og bekker i Levanger
- Nr 2-1988 Fisk og forurensing i sideelver til Namsen, Høylandet 1987
- Nr 3-1988 Fisk og forurensing i Hoplavassdraget, Levanger
- Nr 4-1988 Rovvilt i Nord-Trøndelag. Bjørn, jerv og ulv 1987
- Nr 5-1988 Fisket i Snåsavatnet i perioden 1983-1987
- Nr 6-1988 Oppdrett av fisk og skalldyr. Vegledning i behandling av konsesjonssøknader
- Nr 7-1988 Fisk og forurensing i elver i Stjørdal kommune
- Nr 8-1988 Vassdragsrapport Lindseta
- Nr 9-1988 Lokal innsamling av spesialavfall. En presentasjon av en innsamlingsmodell
- Nr 10-1988 Forvaltningen av verneområdene på Tautra, Frosta kommune
- Nr 11-1988 Viltinteressene i kommuneplan
- Nr 1-1989 Administrativ samarbeidsmodell for arbeidet med landbruksforurensning
mellan ytre landbruks- og miljøvernnetat

- Nr 2-1989 *Fisk og forurensing i bekker i Inderøy kommune 1988*
 Nr 3-1989 *Overvåkning av lakseparasitten G.S. i Nord-Trøndelag*
 Nr 4-1989 *Skogrydding - reduserer elgpåkjørsel (et effektivt tiltak for å redusere antall kollisjoner mellom elg og tog)*
 Nr 5-1989 *Fisk og forurensing i elver og bekker i Steinkjer 1988*
 Nr 6-1989 *Forslag til forvaltningsplan for Kongsmoelva, Høylandet*
 Nr 7-1989 *Elgens vandringsmønster i Nord-Trøndelag, foreløpige resultater fra 1989 og 1988*
 Nr 8-1989 *Rovvilt i Nord-Trøndelag. Bjørn, jerv og ulv 1988 IKKE TRYKKET*
 Nr 9-1989 *Fisket i Leksdalsvatnet i perioden 1984 - 1988*
 Nr 10-1989 *Lakseundersøkelser i Namsenvassdraget - Årsrapport 1988*
 Nr 11-1989 *Vannkvalitet i Granavatn, Inderøy etter utsetting av regnbueørret*
 Nr 12-1989 *Restaureringsplan for Rognsmoen grustak*
 Nr 13-1989 *Forvaltningen av Hammervatnet naturreservat
1989
Trondheimsfjorden - desember -89. Statusrapport*
 Nr 1-1990 *Radioaktivitet i ferskvannsfisk fra N-T (perioden 1986-89)*
 Nr 2-1990 *Fisk og forurensing i bekker i Leksvik 1989*
 Nr 3-1990 *Fisk og forurensing i bekker og elver i Grong 1989*
 Nr 4-1990 *Rovvilt i Nord-Trøndelag. Bjørn, jerv og ulv 1988 og 1989. Revurdering - bjørn 1986-1987*
 Nr 5-1990 *Tilslamming av Nesvatn, Levanger i 1989*
 Nr 6-1990 *Hva er gjort og hva gjør vi med de store regulerte sjøene i Indre Namdal?*
 Nr 7-1990 *Tindveden på Ørin. - Verdal kommune - forslag til skjøtsel (notat)*
 Nr 1-1991 *Elg i Nord-Trøndelag*
 Nr 2-1991 *Havbeiteprosjektet i Oppløyelva på Salsbruket - årsrapport*
 Nr 3-1991 *Overvåking av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris i N-T i 1990*
 Nr 4-1991 *Havbeiteforsøk i Storelvvassdraget i Nærøy kommune*
 Nr 5-1991 *Lakseundersøkelser i Namsenvassdraget 1989-90*
 Nr 6-1991 *Rovvilt i Nord-Trøndelag. Bjørn, jerv og ulv 1990*
 Nr 1-1992 *Fiskesperra i Figga*
 Nr 2-1992 *Overvåkning av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris i Nord-Trøndelag i 1991*
 Nr 3-1992 *Hammervatnet naturreservat*
 Nr 4-1992 *Studietur New Orleans, Weast Expo 92. Laget video av dette IKKE TRYKKET*
 Nr 5-1992 *Studietur Danmark 1991. Avfall og spesialavfall*
 Nr 6-1992 *Fisk og forurensing i Namsos 1991*
 Nr 7-1992 *Konferanse om samferdsel i Levanger kommune 6. november 1991*
 Nr 8-1992 *Aktiv vegetasjonskontroll i Hammervatnet*
 Nr 1-1993 *Kultiveringsplan for ferskvannsfisk i Nord-Trøndelag*
 Nr 2-1993 *Overvåking av vannkvaliteten i Årgårdsvassdraget 1992*
 Nr 3-1993 *Overvåking av vannkvaliteten i Hotranvassdraget 1992*
 Nr 4-1993 *Hammervatnet fugletårn*
 Nr 5-1993 *Radioaktivt innhold i viltkjøtt i Nord-Trøndelag 1986-1992*
 Nr 6-1993 *"Viktige sjøfuglområder i Nord-Trøndelag"*
 Nr 7-1993 *"Overvåking av lakseparasitten, Gyrodactylus Salaris i Nord-Trøndelag i 1992"*
 Nr 8-1993 *Aktiv vegetasjonskontroll i Hammervatnet naturreservat*
 Nr 1-1994 *Sjørøret og laksevassdrag i Nord-Trøndelag*
 Nr 2-1994 *Aursundavassdraget. Natur-, kultur- og friluftslivsverdier*
 Nr 3-1994 *Hotranprosjektet i Levanger, fiskeundersøkelser i perioden 1990-1993*
 Nr 4-1994 *Overvåking i Hotranvassdraget 1993*
 Nr 5-1994 *Overvåking av vannkvaliteten i Årgårdsvassdraget 1993.*
 Nr 6-1994 *Tilstandsvurdering av kloakkrenseanlegg i Nord-Trøndelag*
 Nr 7-1994 *Overvåking av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris i Nord-Trøndelag 1993.*
 Nr 8-1994 *Furudalsprosjektet. Flersidig skogbruk på statens grunn i Nord-Trøndelag*
 Nr 9-1994 *Forvaltningen av verneområdene på Tautra. Status 1994.*
 Nr 10-1994 *Fisk og forurensning i elver og bekker i Snåsa 1993.*
 Nr 11-1994 *Forurensningsstatus i elver og bekker i Overhalla 1993.*
 Nr 12-1994 *Ornitologisk rapport for Hammervatnet.*
 Nr 1-1995 *Overvåking av Årgårdsvassdraget, Namdalseid, 1990-94*

- Nr 2-1995 Overvåking av Hotranvassdraget, Levanger, 1990-94*
Nr 3-1995 Handlingsplan for friluftsliv mot år 2000 i Nord-Trøndelag
Nr 4-1995 Ikke trykket
Nr 5-1995 Forurensningsstatus i elver og bekker i Verdal 1994
Nr 6-1995 Overvåking av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris i Nord-Trøndelag 1993-95
Nr 7-1995 Overvåking av Hotranvassdraget. Fiskeundersøkser i perioden 1990-95
Nr. 1-1996 Fisket i Namsenvassdraget i perioden 1976 - 1995
Nr.2-1996 Registrering av vannkvaliteten i Årgårdsvassdraget 1990 - 1995
Nr 3-1996 Registrering av utvalgte kulturlandskap i Nord-Trøndelag
Nr 4-1996 Gaupe i Nord-Trøndelag 1991-1996
Nr 5-1996 Utkast til forvaltningsplan for store rovdyr i Nord-Trøndelag
Nr 6-1996 Steinkjervassdragene 1980-1996
Nr 1-1997 Eidsbotn
Nr 2-1997 Overvåking av Hotranvassdraget i Levanger 1990-96
Nr 3-1997 Utkast til verneplan for sjøfuglområder i Nord-Trøndelag
Nr 4-1997 Kultiveringsplan for ferskvannsfisk i Nord-Trøndelag
Nr 5-1997 Fisk og forurensning i elver og bekker i Nærøy 1996
Nr 6-1997 Fisk og forurensning i elvar og bekker i Frosta 1996
Nr 7-1997 Botaniske undersøkelser av tre barskoger og ett kulturlandskap i Namsskogan og Lierne kommuner, Nord-Trøndelag
Nr 8-1997 Menneskelig ferdsel og virkninger på fuglelivet undersøkt i 4 områder i Levanger kommune
Nr 1-1998 Samiske kulturminner innen planområder for nasjonalpark
Nr 2-1998 Fjell- og myrslätter i Verdal innen planområder for nasjonalpark
Nr 3-1998 Fjell- og myrslätter i Snåsa innen planområder for nasjonalpark
Nr 4-1998 Naturverdier innen planområdene for nasjonalpark. Verdal-Snåsa-Lierne og Hartkjølen i Nord-Trøndelag
Nr 5-1998 Konsekvenser for reindrift/samisk næring ved opprettelse av nye nasjonalparker m.v. Verdal-Snåsa-Lierne og Hartkjølen i Nord-Trøndelag
Nr 6-1998 Konsekvenser for reindrift/samisk næring ved utvidelse av Børgefjell nasjonalpark i Nord-Trøndelag og Nordland